GENÇLERE TAVSİYELER

EYYÜHE'L-VELED & KAVÂİDÜ'L-AŞAR

İMAM-I GAZÂLÎ

Tercüme: Mevlüt Zorlu

Çelik YAYINEVİ

İMAM-I GAZÂLÎ

TERCÜME: MEVLÜT ZORLU

GENÇLERE TAVSİYELER

(EYYÜHE'L-VELED & KAVÂİDÜ'L-AŞAR)

Çelik YAYINEVİ

© İlkharf Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 47496

© Yayınevinden yazılı izin almadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

GENÇLERE TAVSİYELER
İMAM-I GAZÂLÎ

Orijinal İsmi: *Eyyühe'l-Veled* ve *Kavâidü'l-Aşar*

İstanbul, 2024

ISBN
978-625-8359-17-6

Yayın Yönetmeni
Serdar Çelik

Yayınevi Editörü
İkram Arslan

Mizanpaj
Bulut Karadağ

Kapak Tasarımı
Yunus Karaaslan

Baskı-Cilt:
İmak Ofset
Sertifika No: 71320
Akçaburgaz Mh. 137. Sk. No:12
Esenyurt / İSTANBUL
Tel: 444 62 18

ÇELİK YAYINEVİ
İkitelli O.S.B. Mah. Milas Cad. İş Batı İş Merkezi
No: 29/12-A Başakşehir/İSTANBUL
Tel: +90 (212) 511 28 11 (pbx)
www.celikyayinevi.com.tr
mail: info@celikyayinevi.com

Çelik Yayınevi, İlkharf Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.'nin tescilli markasıdır.

İMAM-I GAZÂLÎ

TERCÜME: MEVLÜT ZORLU

GENÇLERE TAVSİYELER

(EYYÜHE'L-VELED & KAVÂİDÜ'L-AŞAR)

Çelik YAYINEVİ

İçindekiler

İMAM-I GAZÂLÎ 7

MÜTERCİMİN ÖN SÖZÜ 11

EY OĞUL! 15

Ön Söz 17

ON KURAL 57

KAYNAKÇA 68

KISALTMALAR

as	: aleyhisselam
b/bin/ibn	: oğlu
ÇN	: çevirenin notu
h	: hicri
m	: miladi
ra	: radıyallahu anh
rh	: rahmetullahi aleyh
s	: sayfa
sav	: sallallahu aleyhi vesellem/ aleyhissalâtü vesselam
ö	: ölümü, ölüm tarihi

İMAM-I GAZÂLÎ

DOĞUMU VE YETİŞMESİ

İmam Hüccetü'l-İslam Muhammed bin Muhammed bin Muhammed bin Ahmed el-Gazâlî, 450/1058 senesinde, İran'ın Horasan eyaletine bağlı Tus'ta (bugünkü Meşhed) doğdu. Babası, onun iyi bir eğitim almasını istiyordu. Ömrünün vefa etmeyeceğini anlayınca, sûfî bir arkadaşına vasiyette bulundu ve iki oğlunun eğitimini devam ettirmesini istedi. Babası ölünce arkadaşı vasiyeti yerine getirdi ve iki çocuğu, babalarının bıraktığı servetle eğitmeye yöneldi. Bir müddet sonra nafakalarını karşılayamaz duruma gelince geçinmeleri için onlara medreseye katılmaları tavsiyesinde bulundu. Çocuklar onun tavsiyesine uyarak medreseye girdiler.

İLİM TALEBİ İÇİN YOLCULUĞU

Gazâlî'nin ilmi yolculuğu, kendi beldesi olan Tus'ta başladı. İleri düzeyde ilk ilim aldığı kimse, Şeyh Ahmed bin Muhammed er-Râzekânî idi. Ondan bazı fıkhi meseleler okudu. Büyüyüp serpildiğinde ise İmâm Ebû Nasr el-İsmâîlî'den ilim almak için Cürcan'a yöneldi. Ondan aldığı her şeyi tedvîn etmiş ve bunları "et-Ta'lîkât" olarak isimlendirmişti. Fakat onları dönüşü sırasında haydutlara kaptırdı. Haydutlar yollarını keserek, sahip olduğu bütün talîklerini (notlarını) ondan aldılar. Kıssayı nakleden Gazâlî şöyle der:

"Yol kesiciler, kervandakilerin her şeyiyle beraber, benim yanımdakileri de aldılar. Ayrıldıklarında ben de onları takip ettim. Önderleri bana döndü ve dedi ki:

'Dön ve yaşa! Yoksa helak olursun.' Ona dedim ki:

'Senden esenlik umarak bir şey rica ediyorum, sadece notlarımı bana geri ver, onlarda senin işine yarayacak bir şey yok.' Bana dedi ki:

'Notlarında ne var?' Ona dedim ki:

'Bu torbalarda kitaplarım var. Onları dinlemek, yazmak ve ilim öğrenmek için hicret ettim.' Bunun üzerine güldü ve dedi ki:

'Ondaki ilmi bildiğini nasıl iddia ediyorsun? Biz onu senden aldık, onu marifetinden çıplak kaldın, ilmin de kalmadı.'

Sonra bazı arkadaşlarına emretti ve heybeyi bana teslim ettiler.

Dedim ki: 'Halim hakkında beni irşat etmesi için onu Allah konuşturdu.'

Tûs'a ulaştığımda üç sene boyunca bütün notlarımı ezberlemeye koyuldum. Yolum kesilse bile artık ilmimden yoksun kalmayacak hâle geldim."

NİŞABUR'A YOLCULUĞU

Bundan sonra Nizamü'l-Mülk döneminde onun nezaretinde bulunan Nişabur Nizamiye'sinin hocası olan İmamu'l-Harâmeyn Ebu'l-Me'âlî el-Cuveynî'den ilim almak maksadıyla birkaç kişiyle beraber Nişabur'a yöneldi.

Gazâlî, İmam Cuveynî'nin nezaretinde mezhep, cedel, mantık, felsefe ve bütün bunların hükümleri konusunda mahir oluncaya kadar bütün çaba ve gayretini sarf etti. Yıldızı öyle parladı ki, öğretimde hocasının naibi hâline geldi. Ölünceye kadar İmam Cuveynî'nin himayesinde kaldı. Nizamü'l-Mülk'ün bulunduğu yere ulaşmak maksadıyla Bağdat'a gitmek istedi. Vezir Nizamü'l-Mülk'ün himaye ve gözetimine girmek istiyordu. Meşhur imamlarla münazara yaparak onlara baskın

geldi ve sözüyle onlara üstünlük sağladı. Böylece Nizamü'l-Mülk tarafından kabul edildi.

BAĞDAT'A YOLCULUĞU

Gazâlî'nin yıldızı parlayıp meşhur alimlerle girdiği münazaralardan galip ayrılınca Nizâmü'l-Mülk onu Bağdat Nizamiyesi'ne eğitimci olarak atadı (h. 484). O vakit Bağdat, İslam âleminin başşehriydi. Böylece Gazâlî'nin ünü, dünyanın dört bir yanına yayılmaya başladı. İlim talebeleri, onun derslerine ve meclislerine yöneliyor ve ona gıpta ediyorlardı. Ülkenin muhtelif bölgelerinden gelen ilim sevdalıları onun derslerine katılıyorlardı. Tarih kitapları bunu bize anlatmakla beraber, muhalled kitabı *el-Munkizu mine'd-Dalâl*'de Gazâlî kendisini anlatırken, şöhretinin zirvesinde olduğu; makam, şöhret ve itibar basamaklarında hızla yükseldiği bir sırada, dilinin tutulmasına, yemekten kesilmesine neden olan bir garip hastalığa yakalandığından bahseder. Allah bu hastalıktan kendisine şifa verdiğinde kendine dönüp iç âlemini sorguladı ve yaşadığı bu hayatın hoşuna gitmediğini anladı. Yine bütün bu parıltıların geçici olduğunu, Allah'a ve ahirete giden yolculuğunda bu şöhretin kendisine hiçbir fayda sağlamadığını kavradı. İçinde bulunduğu her şeyden çıkmaya karar verdi. Eğitimciliği bıraktı, dünya ile alakasını kesti ve yeryüzünde seyahate başladı.

ŞAM'A YOLCULUĞU

Gazâlî, Şam'a gitmek maksadıyla Bağdat'tan ayrıldı ve orada iki sene kaldı. Bu süre zarfında ibadet, mücahede, nefis tezkiyesi ve kalbini Allah Teâlâ'nın zikriyle süslemekten başka bir çabası olmadı. "Gazâlî Minaresi" ismi verilen minareye çıkarak kendisini buraya kapattı. Daha sonra Beytu'l-Makdis'e yöneldi, ardından hac farizasını eda etmek üzere Mekke'ye doğru yola koyuldu. Ondan sonra İmam, ilk yurduna, memleketi Tûs'a döndü. Evinin yanında fakihler için

bir medrese, sûfîler için bir hangâh yaptırdı. Vaktini vazifesine ayırdı ve arzuladığı ölüme kadar burada kaldı (h. 505). Allah, İmam-ı Gazâlî'ye geniş rahmetiyle rahmet etsin, İslam ve Müslümanlara hizmetlerinden dolayı en hayırlı mükâfatını ona versin.

***

MÜTERCİMİN ÖN SÖZÜ

Günümüz dünyasının standartları ve değer ölçüleri çerçevesinde bir yaşam sürmek mevki ve mecburiyetinde bırakılan insan, hayatın amacını ve geçip gitmekte olan ömrün kazandırdıklarını düşündüğünde aklına cevaplaması zor bazı sorular gelir. Kendisini bekleyen o kaçınılmaz yok oluşun ardından karşı karşıya kalacağı durumlar hakkında iyiden iyiye tefekkür ettiğinde, kâr-zarar hesabı yapmak durumunda kalır.

Elinizdeki bu mütevazı eser, işte bu tefekkür ve hesabın getirdiği zor sorulara bir cevap niteliği taşımaktadır. Kuşkusuz, bugünün yaşam standartları ve egemen kıymet hükümleri, insanın gerçek saadet ve kurtuluşu üzerinde düşünmesine ve bu doğrultuda bir yaşam sürmesine fırsat vermeyecek derecede katı ve acımasızdır. İnsanlık –hemen her şeyi maddenin tayin ettiği bir arenada– adeta bir varoluş mücadelesine tutulmuş, yok oluş ve sonraki evreleri tamamen unutmuş gibidir. Hal böyleyken insan, bu hayatı anlamlı ve gerçekten değerli kılacak nasihat, yönlendirme ve tavsiyelere muhtaçtır. Fert ve toplumu ıslah edecek, insanı fert ve toplum düzeyinde yüceltecek değerleri öğretecek veya hatırlatacak faktörlere ihtiyacı vardır.

İnsan, bu ihtiyacı, kuşkusuz varlığın başlangıcından bu yana hissetmiştir. Peygamberlerin gönderilişinden tutun da fert ve toplumlara yön veren önder şahsiyetlerin ortaya çıkışı hep bu ihtiyacı karşılamak esasına dayanmaktadır. İnsanlığın, kendi ıslahı için iyiliğe ve ahlaki erdemlere çağıran, insana gerçek konumunu ve sorumluluğunu hatırlatan ve onu kötülüklere karşı uyaran nasihatlere olan gereksinimi bu bakımından tartışma kabul etmez bir gerçektir. Esasen Kur'an-ı Kerim ve hadislerin temel içeriği de hep nasihat, tavsiye, uyarı ve hatırlatmadır (A'râf, 63).

Hüccetü'l-İslam İmam-ı Gazâlî Hazretleri (ö. 505/1111) tarafından kaleme alınan ve *Eyyühe'l-Veled (Ey Oğul)* ve *Kavâidü'l-Aşar (On Kural)* adlı iki kitabını ihtiva eden bu eserde, ahlaki erdemlerle bezenmiş fertlerden oluşan bir toplumun inşası için yapılması ve kaçınılması gereken hususlar ele alınmıştır. Teorik ahlaktan ziyade bunun uygulanışına yönelik olan *Ey Oğul* isimli kitap, İmam Gazâlî Hazretleri'nin ahiret kaygısı taşıyan bir öğrencisinin samimi bir girişimi olarak vücuda gelmiş ve bütün çevrelerce muazzam bir alaka görmüştür. Sayısız dile çevrilen ve pek çok neşri gerçekleştirilen bu risalenin temel hedefi, öncelikle "ahiret adamı" yetiştirmektir. Onun "Ey Oğul!" hitabının muhatabı esasından bütün gençlerdir ve ahiret adamı olma gayretinde olanlardır.

Peki, maddenin hemen her şey üzerinde egemen olduğu şu çağda nasıl "ahiret adamı" olunabilir? Yahut da ahiret adamı olmak ne demektir? İşte bu kitap, bu soruların cevaplarından sonraki aşamanın sorusunu, yani "Ahiret adamı olmak için ne yapmalıdır?" sorusunun somut cevaplarını içermektedir.

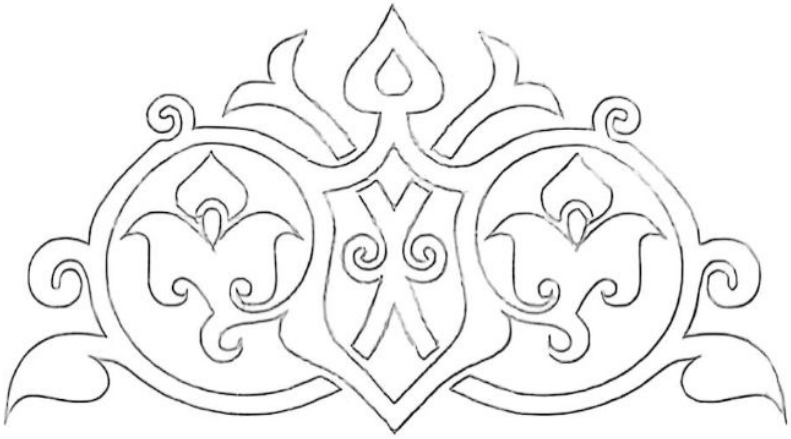
Öncelikle karşımızda, günümüzde örneğine çok az rastladığımız bir kişilik örneği var. Bu kitabın meydana gelmesine vesile olan İmam Gazâlî Hazretleri'nin o çok değerli öğrencisi... Bu öğrenci, ömrünün en güzel yıllarını ilim öğrenmek için İmam-ı Gazâlî Hazretleri'nin yanında geçirmiş, yıllarca kendisinden ilim okumuştur. Kim olduğu konusunda bir bilgiye sahip değiliz, zaten günümüz insanı olarak alacağımız ders ve ibretler açısından kim olduğunu bilmenin de pek bir önemi yok. İlmî ve ahlaki açıdan kendisini bir hayli geliştirmiş olan bu örnek şahsiyet, bir gün ölüm üzerinde düşünmeye koyuluyor. Acaba onca emek ve gayretin hasılası, onun için bir necat sebebi olacak mıdır? İşte bu aşamada kendisine gerçekten neyin faydalı olacağını öğrenmek ve faydasını görmeyeceği şeylerden kurtulmak için hocasına bir mektup yazıyor. Böylece çağlar boyu elden ele dolaşan ve müstesna bir vecize niteliği taşıyan *Ey Oğul* kitabı vücuda geliyor.

Bu bakımdan eserin kestirme yolu gösteren bir harita niteliği taşıdığını söylesek sanırız abartmış olmayız. Zira daha hızlı ve daha yoğun hale gelen hayatı, sayısız eşya ve seçenek karşısında çok az zamanı hesaba kattığımızda, insanın yanında taşıyabileceği, uygulaması gereken hususları sade ve veciz bir şekilde, anlaşılmasını kolaylaştıracak özelliklere sahip bir eserin önemi daha da belirginlik kazanmaktadır.

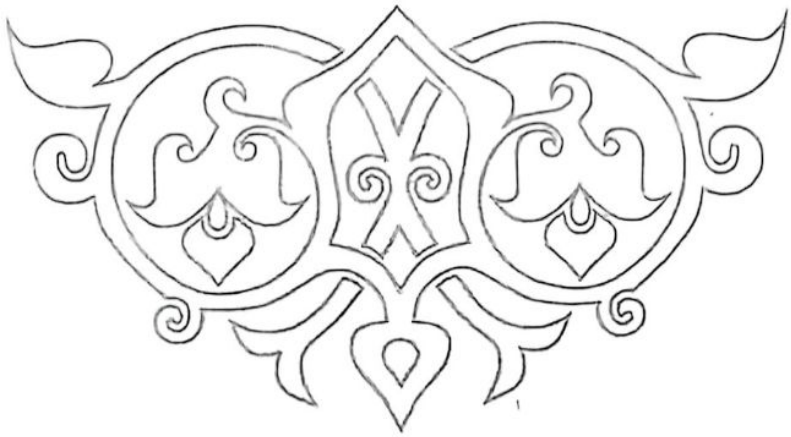
Aynı şekilde *On Kural* isimli eser de İslam dininin temel esasları çerçevesinde bir müminin uyması gereken olmazsa olmaz esasların çerçevesini çizmekte, ahiret ticareti için dünyaya gelen insanlara adeta kolaylık sağlayacak bir formül oluşturmaktadır.

Gençlere Tavsiyeler başlığıyla hazırladığımız bu iki eser, ahiret kaygısı taşıyan ama nereden başlayacağını bilmeyenler için hem bir ilham kaynağı hem de değişime yönelik bir plan sunuyor ve kurtuluşa giden yolun yapı taşlarına ışık tutuyor.

Mevlüt Zorlu
13 Mart 2022

EY OĞUL!

ÖN SÖZ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Her türlü hamd ve övgü, kâinatın yaratıcısı ve hâkimi olan Allah Teâlâ'ya mahsustur. Mutlu sona ulaşacak olanlar, Allah'ın emir ve yasaklarına uyanlar olacaktır. Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'e, onun âline ve bütün ashâbına salât ü selâm olsun.

İmam Gazâlî'nin hizmetinde bulunmuş, onun rahleitedrisinden geçerek ilmin inceliklerini kendisinde toplamış, ahlaki faziletler bakımından kendisini tamamlamış Gazâlî'nin güzide talebelerinden birisi, kendi durumunu gözden geçirirken aklına şöyle bir soru gelir:

"Çok çeşitli ilimler okudum, ömrümün en verimli çağını, bu ilimleri öğrenmek ve toplamakla geçirdim. Yarın bunlardan hangisinin bana fayda sağlayacağını öğrenme vaktim artık gelmiştir. Acaba ölüp toprak olduğumda bunların hangisi bana yoldaş olacak, acaba bu öğrendiklerimden hangisinin hiçbir faydasını görmeyeceğim. Evet, yarın kabirde faydasını görmeyeceğim bilgilerden kurtulmalıyım. Öyle ya Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav), 'Allah'ım! Fayda sağlamayan ilimden sana sığınırım.'[1] buyuruyor."

[1] Müslim: 2722; Ebu Davud: 1548.

Bu düşünce, söz konusu talebenin zihnini bir süre meşgul ettikten sonra Hüccetülİslam İmam Gazâlî hazretlerine bir mektup yazarak bu konuda kendisinden bilgi talebinde bulundu. Birtakım meseleler sorarak ondan nasihat ve dua istedi. "Her ne kadar soracağım soruların cevapları, İmam Gazâlî hazretlerinin *İhyâ* gibi eserlerinde mevcutsa da bu mektubu yazmaktaki amacım İmam Gazâlî hazretlerinin bana, yanımdan hayatım boyu ayırmayacağım ve Allah'ın izni ile ölünceye kadar uygulayacağım birkaç şey yazmasıdır."

İmam Gazzâlî hazretlerinin bu değerli talebesi, bu maksatla hocasına söz konusu mektubu yazar ve ondan şu cevapları alır...

Pek Kıymetli Evladım!

Allah sana taat ve ibadetle dolu uzun ömürler versin. Seni, sevdiği kullarının yolundan ayırmasın.

Bilesin ki bütün nasihatler, Hz. Peygamber'in (sav) nübüvvet pınarından fışkırmıştır. Eğer bu pınardan bir nasihat ulaşmışsa sana benim nasihat ve tavsiyelerime neden ihtiyaç duyasın? Yok, bu pınardan hiçbir şey ulaşmamışsa bunca zaman ne öğrendin?

Hz. Muhammed (sav) bir hadisinde, "Kişinin malayani işlerle meşgul olması, Allah'ın o kişiden yüz çevirdiğinin bir işaretidir."[2] buyurarak ümmetine dinî ve dünyevî hiçbir fayda sağlamayan gereksiz söz ve davranışlarda bulunmaktan sakınmasını tavsiye eder.

Bir başka hadisinde ise "Kişinin ömrünün bir saatini bile yaratılış amacının dışında harcaması, uzun süre pişmanlık çekmesine yeter sebeptir."[3] buyurur.

"Kırkını aşıp da iyilikleri kötülüklerine ağır basmayanlar, ateşe hazırlansınlar."[4]

---

2 Dârekutnî, *el-Mü'telif ve'l-muhtelif*, 3/1691; Ebu Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 10/134.

3 Dîneverî, *Kitâbü'l-Mücâlese ve Cevâhiri'l-İlm*, s. 1840; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 12/134.

4 Deylemî, *Firdevsü'l-Ahbâr*, s. 5544.

Kuşkusuz bunlar, ilim erbabı için kâfi nitelikte nasihatlerdir.

Ey Oğul!

Nasihat etmek, birilerine iyiliği ve erdemli olmayı salık vermek kolaydır, asıl mesele nasihat almaktır. Zira nasihat, keyfi arzularına uyup zevkine düşkün olanların tadını kaçırır. Haram ve yasaklar, insanın gönlüne hoş gelir. Özellikle dünyevi makam ve çıkar temin etmek, saygınlık kazanmak amacıyla ilim öğrenen kimseler üzerinde nasihatin hiçbir etkisi olmaz. Böylesi kimseler ilmi, sırf bir araç kabul ederler ve tek başına onları kurtuluşa erdireceğini düşünürler. Bilgiyi harekete dönüştürmek gibi bir kaygı taşımazlar. Filozoflara göre bu böyledir.

Sübhânallah! Bu nasıl doğru olabilir? Amel edilmeyen, başka bir ifadeyle, uygulamaya konulmayan öğrenilmiş bir bilginin ahirette kişinin aleyhine delil teşkil edeceğinden bunların haberi yok. Nitekim Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselam, "Kıyamet günü en ağır şekilde azap görecek kişi, Allah'ın ilmiyle kendisini faydalandırmadığı âlimdir."[5] buyuruyor.

Yine rivayete göre birisi, Cüneyd-i Bağdâdî'yi (ö. 297/909) rüyasında görür. "Ne haber ey Ebü'l-Kasım?" diye sorar. Cüneyd-i Bağdâdî, "Onca zâhirî ve bâtınî ilimler, hepsi yok oldu gitti. Gecenin ortasında kıldığım birkaç rekât namaz dışında hiçbir şeyin faydasını görmedim."[6] cevabını verir.

---

5 Dîneverî, *Kitâbü'l-Mücâlese ve Cevâhiri'l-İlm*, 80; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, 1642; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 56/307.

6 Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, 3256; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, 7/256; Ebu Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 10/257.

Ey Oğul!

Amellerin itibariyle müflis olma. Manevi ve ruhî duygu ve heyecanını koru ve bil ki insanı amele sevk etmeyen ilim, insanın elinden tutmaz, ona bir fayda sağlamaz.

Yanında kılıç gibi onlarca güçlü silahıyla kırsalda dolaşan yiğit ve cengâver bir adam düşün. Ona korkunç bir aslan saldırsa, ne yapmasını beklersin? Sahip olduğu bu silahları kaldırıp aslanın tepesine indirmediği müddetçe ona bir fayda sağlar mı?

İşte ilim de böyledir. Kişi yüz bin ilmî mesele okusa, bunu öğrenip öğretse de bu ilmin gereklerini yerine getirip amel etmedikçe sahip olduğu onca ilim kendisine bir fayda sağlamaz.

Yine safra hastalığı olan ve ateşlenen bir kimsenin iyileşmek için Sekanjabin[7] ve arpa suyu alması gerekir. Bunları almadan kişinin söz konusu hastalıklardan kurtulması söz konusu değildir.

Bundan dolayı yüz sene ilim tahsil etsen, bunca çabadan sonra bin kitap ezberlesen veya telif etsen de bu ilmin gereklerini yerine getirmeden Allah'ın rahmetine nail olamazasın. Nitekim Allah Teâlâ, "İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır." (Necm: 39) buyurmaktadır.

Bu ayet-i kerimenin, "İnsan öldüğünde şu üç şey dışında amel defteri kapanır..."[8] mealindeki hadise dayanarak mensûh, yani hükmünün kaldırılmış olduğunu öne sürmek yanlıştır. Asıl böyle bir düşünce mensûhtur.

---

7 Bal ve sirkeden ele edilen bir tür meşrubat. *ÇN*

8 Müslim: 1631; Ebu Davud: 2880; Tirmizi: 1376.

Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ, "Artık her kim rabbine kavuşmayı umuyorsa dünya ve ahirete salih amelde bulunsun." (Kehf: 110) "Yaptıkları amellere karşılık olarak..." (Secde: 17) "İşlediklerine karşılık olarak..." (Tevbe: 82) "İman edip salih amelde bulunanlara ise onlar için de konak olarak Firdevs cennetleri vardır." (Kehf: 107) "Ancak tövbe edip iman edenler ve salih amel işleyenler müstesna." (Furkan: 70) buyurarak amelin gerekliliğine sürekli dikkat çekmiştir. Eğer söz konusu ayet-i kerime mensûh ise bu ayet-i kerimeleri hangi çerçevede değerlendireceğiz?

Hz. Peygamber'in (sav), "İslam'ın beş temel esası bulunmaktadır: Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehadet etmek, namaz kılmak, zekât vermek, haccetmek ve Ramazan orucunu tutmak."[9] buyruğu da amelin İslam'da ne kadar önemli olduğuna işaret etmektedir.

İmanın dille beyan, kalben tasdik ve amel, yani pratikte bu beyan ve tasdiki tatbik etmek üzere üç boyutu vardır. Amelin gerekli olduğuna dair sayısız delil mevcuttur. İnsan, her ne kadar Allah'ın lütfu ve rahmeti ile cennete girecek olsa da Allah'a itaat ve kulluğuyla kendisini hazırlaması gerekir. Çünkü Allah'ın rahmeti, taat ve ibadetle iyiliklerde bulunan kimselere yakındır.

"İnsan herhangi bir amelde bulunmadan sırf iman etmekle de cennete ulaşabilir." denilebilir.

Evet, ulaşabilir ama ne zaman ulaşır? İnsanın cennete ulaşana kadar önünde nice zorlu yokuşlar vardır. Bu yokuşlardan ilki, iman yokuşudur. İnsan, hiçbir pratiği olmayan imanın kendisinden çekip alınmayacağından emin olabilir

[9] Buhari: 8; Müslim: 16.

mi? Bu imanla cennette ulaşılsa bile bunun derecesi son derece düşük olur.

Nitekim Hasan-ı Basri (ö. 110/728) rahimehullah şöyle demiştir:

"Allah Teâlâ kıyamet günü kullarına, 'Rahmetimle cennete girin, amellerinize göre onu aranızda bölüşün.' buyuracaktır."[10]

Ey Oğul!

Salih amel işlemezsen hiçbir karşılık bulamazsın. Rivayet edildiğine göre İsrailoğullarından bir adam yetmiş sene Allah'a ibadet etmiş. Bunun üzerine Allah Teâlâ, o adamı meleklere göstermek isteyerek "Bunca ibadetine rağmen cenneti yine de hak etmedin." demek üzere kendisine bir melek göndermiş. Melek, mesajı adama ulaştırınca "Biz," demiş, "Allah'a ibadet etmek için yaratıldık. Dolayısıyla bizim görevimiz ibadet etmektir." Melek döndüğünde Allah Teâlâ:

"Kulum ne cevap verdi?" buyurmuş. Melek:

"Allah'ım!" demiş, "Sen kulun ne dediğini daha iyi bilirsin." Bunun üzerine Allah Teâlâ:

"O, bize ibadetten yüz çevirmedi. Biz de lütuf ve kerem sahibi olarak ondan yüz çevirmeyeceğiz. Ey meleklerim! Şahit olun ki ben onu bağışladım." buyurmuş.

Bir hadisinde Hz. Peygamber (sav), "Hesaba çekilmeden evvel kendinizi hesaba çekin. Amel ve davranışlarınız ölçülüp biçilmeden önce siz ölçüp biçin."[11] buyurmuştur.

---

[10] Kurtubî, *et-Tezkire*, 2/794; İbn Kesîr, *el-Fiten ve'l-Melâhim*, 17/342-343.

[11] İbnü'l-Mübârek, *Kitâbü'z-Zühd ve'r-Rekâik*, 306; Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'z-Zühd*, 633; İbn Ebu Şeybe, *el-Musannef*, 35600.

Bu konuyla ilgili olarak Hz. Ali (ra), "Hiçbir çaba göstermeden amacına ulaşacağını düşünen kişi hayalcidir. Sırf çabalamakla amaca vasıl olunabileceğine inanan kimse ise anca kendini yorar."[12] demiştir.

Bundan başka Hasan-ı Basri (rh), "Hiçbir amelde bulunmadan cenneti istemek, bir tür günahtır."[13] derken, başka bir sefer de "Hakiki ilim, yapılan amellerin sevabını hesap etmemektir yoksa ameli terk etmek değildir." demiştir.

Yine Hz. Muhammed (sav) dinde amelin önemine dair bir hadisinde şöyle buyurmuştur:

"Akıllı kişi, nefsine hâkim olup ölümden sonrası için amel eden, çalışıp çabalayan kimsedir. Ahmak ise arzularına uyup Allah'tan bir şeyler uman kimsedir."[14]

Ey Oğul!

Kim bilir kaç geceyi ilim için kitap başında geçirerek ihya ettin, kendini uykudan mahrum ettin, nice fedakârlıklarda bulundun... Eğer ilim yolunda harcadığın bunca çaba dünyevi menfaat ve çıkar temin etmek, itibar ve makam sahibi olmak ve de akranlarına ve emsallerine karşı övünmek içinse vay hâline!

Yok, bu çaba ve fedakârlıklarla amacın Hz. Peygamber aleyhissalâtü vesselamın şeriatını, yani İslam'a ait dinî, ahlakî ve hukukî hükümleri ihya etmek, ahlakı tezkiye ve terbiye etmek, nefs-i emmâre, başka bir söyleyişle insanı

12 Ebu Tâlib el-Mekkî, *Kūtü'l-Kulûb*, 1/100.

13 Sülemî, *Tabakātü's-Sûfiyye*, s. 89; Ebu Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 8/367; Salebî, *Tefsîrü's-Salebî*, 3/170.

14 Tirmizi: 2459; İbn Mace: 4260.

kötülüğe sevk eden kötü huyların ve süflî arzuların kaynağını kırmak ise ne mutlu sana!

Söyleyen ne doğru söylemiş:[15]

"Yazıktır senden başkası için uykusuz kalan gözlere,

Hebadır senden başkasını kaybettiği için dökülen gözyaşlarına."

Ey Oğul!

Dilediğin gibi yaşa, günün birinde toprak olacaksın.

Dilediğini sev, bir gün ayrı kalacaksın.

Dilediğini yap, gün gelecek karşılığını bulacaksın.

Ey Oğul!

Allah'ın zât-ı celâline yemin olsun ki kelâm, hilâf, tıp, divan, şiir, astronomi, aruz, nahiv ya da sarf ne tür ilim tahsil edersen et, bunlar Allah'tan kopuk olarak kendi başına bakıldığında ömrü zayi etmekten başka bir şey değildir!

İncil'de Hz. İsa aleyhisselâmın bir sözünü okudum. Şöyle demekteydi:

"İnsan öldüğü zaman, tabuta konulup mezarın başına getirilene kadar Allah Teâlâ, azametinin bir ifadesi olarak ona kırk soru sorar. İlk olarak buyurur ki: 'Kırk yıldır insanların sana bakıp da gördükleri şeyleri süsledin püsledin ama benim nazar-ı dikkate aldığım şeyi paklayıp bezemek için bir saatini bile ayırmadın. Oysa ben her gün senin kalbine bakmaktaydım.' Allah Teâlâ sana her gün şöyle diyordu: 'Benim nimet ve lütfuma bu denli muhtaç iken sadece başka

[15] Muhammed b. Abdurrahman es-Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-Lâmi*, 8/32; Bahâeddin el-Âmilî, *el-Keşkûl*, 2/185.

şeyler için çalışıp çabalaman ne içindir? Fakat sen işitme duyusundan yoksunmuş gibi duymazdan geldin!'"

Ey Oğul!

Seni amele ve harekete sevk etmeyen ilim, deliliktir. İlim olmadan bir amelde bulunmak, inancı pratiğe geçirmek ise mümkün değildir. Agâh olasın ki bugün seni günahlardan uzaklaştırıp iyilik ve salih amele sevk etmeyen ilim, yarın seni cehennem ateşinden uzaklaştırmaz.

Eğer bugün iyilik ve salih amellerde bulunmaz, geçmiş günlerin kayıplarını telafi için çabalamazsan, yarın kıyamet gününde "(Allah'ım!) Bizi geri gönder de salih ameller işleyelim." (Secde, 12) diye dört döner, o vakit "Ahmak! Zaten oradan geliyorsun!" cevabını alırısın.

Ey Oğul!

Bütün ruhi ve manevi gücünle Allah'a yönel, kötü huyların ve süfli arzuların kaynağı olan nefsin belini kır ve bedenini toprak olmuş say. Nitekim varıp varacağın yer kabristandır. O kabristanda yatanlar, her an onlara kavuşacağın vakti beklemektedir.

Sakın ha azıksız, elin boş bir vaziyette onların yanına varmış olma! Zira Hz. Ebubekir'in (ra) de dediği gibi, "Bu bedenler ya kuş kafesi ya da davarların konak yeridir."[16]

Sen, özün itibariyle bunlardan hangisi olduğunu iyi düşün!

Eğer göklerde uçuşan kuşlardan isen "Hem razı edici hem de razı edilmiş olarak rabbine dön!" (Fecr, 28) sedasını işitecek ve yukarılara doğru yükselerek cennetin en

[16] Bu sözün kaynağı tespit edilememiştir. *ÇN*

yüksek saraylarına konacaksın. Hz. Peygamber'in (sav) de beyan buyurduğu gibi Sa'd b. Muâz'ın ölümüne Rahman'ın arşı nasıl titrediyse senin de ölümüne öyle titreyecektir.[17]

Yok, eğer bedenin -Allah korusun- ahır gibiyse o vakit Allah Teâlâ'nın da buyurduğu gibi, halin "Hayvanlar gibi, hatta daha beter!" (Furkan, 44) olacak ve fani dünyadan cehennem çukuruna yuvarlanacaksın.

Rivayet edildiğine göre Hasan-ı Basri'ye bir bardak soğuk su verilir. Bardağı eline alınca bayılır ve bardak elinden düşer. Ayılınca kendisine neyi olduğu sorulur. Bunun üzerine "Cehennemliklerin, ateşte iken arzu edecekleri şeyler aklıma geldi." der ve "Suyunuzdan veya Allah'ın size olan rızıktan biraz da bize verin!" (Araf, 50) ayet-i kerimesini okur.[18]

Ey Oğul!

Eğer seni harekete sevk etmeyen ilmin sana bir faydası dokunsa ve hiçbir amel ve gayrete ihtiyaç duymasaydın, Allah Teâlâ'nın her gece semadan "Var mı bana dua eden, var mı benden bağışlanma dileyen, var mı tövbe eden?"[19] diyerek nida etmesi hiçbir anlam ifade etmez ve boşuna olurdu.

Rivayet edilir ki sahabiler, Allah hepsinden razı olsun, Hz. Peygamber'in (sav) yanında Abdullah b. Ömer'i anarlar. Bunu fark eden Hz. Peygamber (sav), "Ne iyi adam, bir de gece namazı kılsa!"[20] buyurarak amelin önemine işaret eder.

---

17 Buhari: 3803; Müslim: 2466.

18 Ebu Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 6/189; İbn Receb, *et-Tahvîf mine'n-Nâr*, s. 158.

19 Buhari: 1145; Müslim: 758.

20 Buhari: 1122; Müslim: 2479.

Yine bir gün Hz. Peygamber aleyhissalâtü vesselam, ashabından birine "Ey falan! Geceleri çok uyuma. Zira gece çok uyku, kişiyi kıyamette fakir bırakır."[21] buyurur.

Ey Oğul!

"Gecenin bir kısmını namazla geçir." (İsrâ, 79) ayet-i kerimesi, gece namazının;

"Seher vakitlerinde istiğfar ederler." (Zariyat, 19) ayet-i kerimesi, şükretmenin;

"Seher vakitlerinde Allah'tan bağışlanma dileyenler..." (Ali İmran, 17) ayet-i kerimesi de zikrin önemine işaret eder.

Hz. Peygamber (sav), "Allah üç şeyin sesinden hoşlanır." buyurur. "Birincisi horozun sesi, ikincisi Kur'an-ı Kerim okuyan kimsenin sesi, diğeri ise seher vakitlerinde Allah'tan bağışlanma dileyen kimselerin sesidir."[22]

Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778) şöyle der:

"Allah Teâlâ, seher vakitlerinde esen bir rüzgâr yaratmıştır. Bu rüzgâr, o vakitte yapılan zikir ve bağışlanma dileklerini görünen ve görünmeyen âlemlerin sahibi Allah'a taşır."[23]

Yine şöyle der:

"Gecenin ilk yarısı olduğunda Arş'ın altından 'Yok mu Allah'a ibadet edecek olanlar, kalksınlar!' diye seslenilir. Bunun üzerine Allah'a ibadet edecek olanlar kalkar ve Allah Teâlâ'nın dilediği kadar namaz kılarlar.

---

[21] İbn Mace: 1332; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, 4417; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 22/276.

[22] Deylemî, *Firdevsü'l-Ahbâr*, 2538; Salebî, *Tefsîrü's-Salebî*, 3/30.

[23] Sa'lebî, *Tefsîrü's-Sa'lebî*, 3/31; İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 54/252; Sülemî, *Tabakâtü's-Sûfiyye*, s. 373.

Gecenin yarısı olduğunda Arş'ın altından yine 'Yok mu huşû içinde geceyi ibadet ve dua ile geçirecekler, kalksınlar!' diye seslenilir. Bunun üzerine kalkar ve seher vaktine kadar namaz kılarlar.

Seher vakti girdiğinde 'Yok mu bağışlanma dileyecekler, kalksınlar!' diye seslenilir. Bunun üzerine kalkar ve Allah'tan bağışlanma dilerler.

Şafak sökünce 'Yok mu o gafiller, kalksınlar' diye seslenilir. Bu nida üzerine sabaha kadar uyuyanlar, dirilip kabirlerinden kalkan ölüler misali yataklarından kalkarlar."[24]

Ey Oğul!

Lokman Hekim, oğluna verdiği tavsiyelerin birinde "Ey Oğul!" der, "Seher vakitlerinde horoz zikir ve tesbih makamında öterken sen uykuda olma ki senden daha akıllı ve gayretli olmuş olmasın."[25]

Söyleyen ne güzel söylemiş:

"Ben uyurken rahat yatağımda, gecenin karanlığında güvercinler ötüyor soğuk bir dalda. Dürüst değilim sözlerimde. Zira ibadet ve sevaba düşkün olsam, Kâbe'ye ant olsun ki güvercinler zikir ve tesbih ederken ben uykuda gaflet içinde bulunmazdım! Hiçbir mükellefiyeti olamayan hayvanlar bile ağlarken ben gözyaşı bile dökmüyorum. Sonra da Rabbime aşırı sevgi ve bağlılık duygusuyla aklımın başımdan gittiğini mi iddia ediyorum?"[26]

---

24 İbn Ebü'd-Dünyâ, *et-Teheccüd ve Kıyâmü'l-Leyl*, 310; Dîneverî, *Kitâbü'l-Mücâlese ve Cevâhiri'l-İlm*, s. 403.

25 Abdürrezzâk es-San'ânî, *el-Musannef*, 19539; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, 5306.

26 Bk. Hatîb Tebrîzî, *Şerhu Dîvâni'l-Hamâse*, s. 97.

Ey Oğul!

İlmin temeli ve hülasası, taat ve ibadetin ne olduğunu öğrenmendir.

Bilmelisin ki taat ve ibadet, sözlü ve fiili davranışlarında dinin yapılmasını emir veya tavsiye ettiği şeylere uymak, dinde yasaklanan veya hoş karşılanmayan kötü davranışlardan da kaçınmak demektir. Yani söylediğin ve yaptığın ya da söylemeyip ve yapmayarak da kaçındığın her şeyde ölçü, din ve şeriattır. Örneğin bayram ve teşrik günlerinde oruç tutsan, Allah'a asi olursun. Aynı şekilde, gasp edilmiş bir kıyafetle namaz kılsan, zahiren her ne kadar ibadet etmiş olsan da gerçekte günaha girmiş olursun.

Ey Oğul!

Söz ve eylemlerin Şeriat'a, yani İslam hukukuna uygun olmalıdır. Zira dayanağı Şeriat olmayan her türlü ilim ve eylem, dalalettir.

Yine sûfîlerin şathiyeleri, vecd ve cezbe gibi tasavvufî haller içinde söylediği sözler seni aldatmasın. Zira bu manevi yolculuk, çaba ve gayretle olur. Süfli arzularına gem vurmak, nefsani isteklerine riyazet kılıcını indirmekle olur. Yoksa iddialı ve içi boş sözlerle Hakk'a ulaşılamaz.

Bilesin ki dil söyler ama kalbin içi gaflet, arzu ve emelle doludur. Bu da insanı bekleyen kötü âkıbetin bir habercisidir. O yüzden samimi bir çaba ve mücadele gösterip nefsani arzu ve eğilimlerine gem vurmadıkça, kalbini ilim ve marifet nuruyla asla ihya edemezsin.

Ey Oğul!

Şunu bilesin ki bana yönelttiğin sorunların bazılarının cevabını ne sözlü ne de yazılı alman mümkündür. Ne zamanki marifete vasıl olsan, yani kalp gözüyle ilahî gerçekleri görsen, işte o zaman sorduğun soruların cevabını almış olursun. Aksi halde bunların bilinmesi imkân dâhilinde değildir. Zira bunlara ulaşmanın yolu zevktir, yani nazari tasavvurla değil, Allah'ın lütfu olarak keşif ve ilham yoluyla buna erişilir. İdrak edilmesi zevke ve manevi tecrübeye bağlı olan bir şeyinse sözle beyanı mümkün değildir.

Tatlı olan bir şeyin tatlılığı, acı olan bir şeyin de acılığı ancak zevkle yani tatmakla bilinebilir. Rivayet edildiğine göre iktidardan düşmüş bir kimse, arkadaşına mektup yazmış ve cima etmenin lezzetini kendisine anlatmasını istemiş. Adam, cevabında şöyle yazmış:

"Anlatmamı istediğin şeyin lezzeti, ancak tatmakla anlaşılabilecek bir şeydir. Eğer bunu tadarsan, nasıl bir şey olduğunu bilirsin. Aksi halde bunu anlatmakla –söz ve yazıyla– anlamak mümkün değildir."

Ey Oğul!

Senin cevap istediğin bazı soruların da bu kabildendir. Bununla beraber sözle izahı mümkün olanlarının cevaplarını ise *İhya* ve diğer eserlerimizde verdik. Burada bunlardan birkaçına temas edelim.

İlk olarak sâlikin, yani manevi yolculuğa çıkacak olan kimsenin yapması gereken şeyleri sormuşsun.

Cevaben deriz ki: Sâlikin yapması gereken dört şey vardır. Bunlardan ilki kişi, doğru ve gerçek akideye sahip olmalı, inancına herhangi bir bidat karıştırmamalıdır.

İkincisi, "tevbe-i nasûh"tur. Yani halis ve samimi bir tövbede bulunmalı, bundan sonra da günaha dönmemelidir.

Üçüncüsü, arasında husumet ve dargınlık bulunan kimselerle helalleşmeli, üzerinde hiç kimsenin hakkını bırakmamalıdır.

Dördüncüsü ise Allah Teâlâ'nın emirlerine yerini getirmeye olanak sağlayacak miktarda şer'î ilim tahsil etmelidir. Bundan fazlasını öğrenmek, sülûk için gerekli değildir. Bunun haricinde, insanın dünya ve ahiret selametini temin edecek miktarda diğer ilimlerden öğrenmesi de gereklidir.

Ebubekir Şiblî'nin (ö. 334/946) şöyle dediği anlatılır:

"Dört yüz hocadan ders okudum. Bunlardan dört bin hadis-i şerif öğrendim. Sonra bunlardan birini seçip diğerlerini bırakmaya ve tek hadisle amel etmeye karar verdim. Zira derin ve uzun soluklu düşündükten sonra kurtuluşumun bu hadiste olduğunu gördüm. Önceki ve sonrakilerin sahip olduğu ilimler, bu hadiste mevcut idi. Ben de bu hadisle iktifa ettim. O da Resul-i Ekrem'in (sav) kimi ashabından nakledilen şu hadistir:

'Dünyan için orada duracağın kadar çalış! Ahiretin için orada kalacağın kadar çalış! Allah için O'na ihtiyacın olduğu kadar çalış! Cehennem için ona dayanabileceğin kadar çalış!'"[27]

[27] Bk. İsmâil Hakkı Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, 8/36. İmam Şiblî'nin aktardığı bu hadis *merfu* hadis kaynaklarında bulunmamaktadır. Ancak manası itibariyle hadislerden süzüldüğü görülmektedir. Benzer ifadeler için bkz. Beyhakî, *Şuabu'l-İmân*, 3886; Ebu Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 7/9206. *ÇN*

İşte bu hadis-i şerifi iyi anladığın ve onunla amel ettiğin zaman çok bir ilme ihtiyacın olmayacaktır.

Ey Oğul!

Şu hikâye üzerinde de iyice düşünülmelidir: Horasan sûfîlerinden biri olan Hâtim el-Esam (ö. 237/851), Şakik-i Belhî'nin (ö. 194/810) [Allah her ikisine de rahmet etsin] müritlerinden biridir. Şakik-i Belhî bir gün Hâtim'e, "Otuz senedir dizimin dibinde sohbetlerimi dinliyorsun. Bu süre zarfında neler öğrendin?" diye sorar.

Hâtim, "Sizden bana faydası olacak ve de yetecek sekiz şey öğrendim. Bunların beni dünya ve ahirette kötülüklerden kurtarıp iyiliğe ulaştıracağını umuyorum." cevabını verir ve şöyle devam eder:

"**Birincisi:** İnsanlara bakıyorum da bunlardan her birinin sevenleri ve yakın arkadaşları var. Bu sevenlerin kimisi insanın ölüm döşeğinde kimisi ise kabri başında yanındadır. Buradan sonra bütün sevenler ve yakın arkadaşlar kişiyi terk edip yalnız başına bırakmaktadır. Kabre onunla birlikte giren hiç kimse yoktur.

Bunun üzerinde biraz düşündüm. Kişiyle beraber kabre girip ona yoldaş olacak en iyi dost var mıdır? Bunun sonucunda kabirde ünsiyet peyda edebileceğim tek şeyin ancak salih ameller olduğunu anladım. Onun için kabirde bana o karanlığı aydınlatan bir meşale olsun, sürekli benimle bulunsun ve beni tek başıma bırakmasın diye salih amellere sarıldım.

İkincisi: İnsanların hevâlarına uyup bedenî ve dünyevî tutkularının peşinden koştuklarına, canları ne isterse onu yaptıklarına tanık oldum. Hemen aklıma Allah Teâlâ'nın

'Rabbinin huzurunda (hesap vermekten) korkarak kendini süfli arzulara uymaktan alıkoyana gelince, kuşkusuz onun varacağı yer de cennettir.' (Naziat, 40-41) ayet-i kerimesi geldi. Bunun üzerine iyice düşündüm ve Kur'an-ı Kerim'in hak ve hakikati bildiren bir kitap olduğuna kesin kanaat getirdim. Bundan sonra nefsimin arzu ve eğilimlerine karşı gelmeye başladım. Onunla sıkı bir mücâhedeye giriştim ve hiçbir şekilde ona boyun eğmedim. Sonunda nefsimi terbiye ettim ve onu, taat ve ibadete alıştırdım.

Üçüncüsü: Her bir insan, dünyevi mal-mülk toplama çabası veriyor ve yığdığı serveti elinde sıkıca tutuyor, salmıyor. Bu durum beni, Allah Teâlâ'nın 'Sizin sahip olduklarınız tükenir, Allah katında olanlar ise tükenmez.' (Nahl, 96) ayet-i kerimesi üzerinde düşünmeye sevk etti. Nihayet dünyevi olarak ne kazandıysam Allah rızası için harcadım, Allah katındaki rızık ve zahirem olarak fakir fukaraya dağıttım.

Sizden öğrendiğim **dördüncü** şey ise şudur: Kimi insan soy sopun kendisine şeref ve izzet kazandırdığını sanır ve bununla kendini yücelmiş sayar.

Kimileri mal, mülk ve evlat çokluğunu şeref sebebi kabul edip bununla övünürler.

Öyleleri de var ki insanların mallarını gasp edip onlara zulmetmenin ve kan dökmenin kendilerine güçlü ve saygın bir konum kazandırdığını düşünürler.

Bazıları da malı çarçur etmek suretiyle itibar ve izzet temin edebileceklerine inanırlar. Oysa Allah Teâlâ, 'Allah katında en üstününüz, en takvalı olanınızdır.' (Hucurât, 13) buyurmaktadır. Bu ayet-i kerime üzerinde de etraflıca düşündüm ve takvayı seçtim. İzzet ve şerifin ancak Allah'ın emirlerine uyup yasaklarından kaçınarak elde edilebileceğini

anladım. Ben Kur'an-ı Kerim'in hak ve hakikati dile getirdiğine kesinlikle inanıyorum. Yukarıda sözünü ettiğim kişilerin bütün düşünceleri ise boş olup hiçbir esası yoktur.

Beşincisine gelince... Görüyorum ki insanlar birbirini kınamakta, birbirleri hakkında incitici ve küçültücü söz ve davranışlarda bulunmaktadırlar. Tespit ettiğim kadarıyla bunlar, başkalarının sahip olduğu para, makam ve bilgiyi kıskanmaktan ileri gelmektedir.

Allah Teâlâ'nın 'Dünya hayatında onların maişetini biz taksim ettik.' (Zuhruf, 32) ayet-i kerimesi üzerinde derinlemesine düşündüğümde anlıyorum ki insanların bu dünyada sahip olageldikleri her şey, ezelde bizzat Allah Teâlâ tarafından bölüştürülmüştür. Bu nedenle kimsenin sahip olduğu şeye hasetle bakmadım, Allah Teâlâ'nın bana taksim ettiklerine razı oldum.

Sizin yanınızda öğrendiğim **altıncı** şey ise şudur: İnsanlar, idarî, siyasî, ilmî vb. birtakım sebepler ve de amaçlar için birbirlerine düşmanca duygu ve davranışlar sergilemektedirler. Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de 'Kuşkusuz şeytan sizin düşmanınızdır. Siz de ona düşman olun.' (Fâtır, 6) buyurarak gerçek düşmanın şeytan olduğunu bizlere bildirmiştir. Bu ayet-i kerime üzerinde etraflıca düşündüğümde anlıyorum ki şeytandan başka hiç kimseye karşı düşmanca söylem ve eylemde bulunmak doğru olmaz. Bu nedenle husumetimi şeytana yönelttim, başkalarına karşı düşmanca duygu ve davranışlar sergilemeyi bıraktım.

Yedinci olarak ise insanlar ekmek parası kazanmak için çok ciddi çaba harcıyorlar. Bunun için öyle aşırı gayret sarf ediyorlar ki bazen sakıncalı davranışlar sergiliyor, harama düşüyorlar. Hatta bu uğurda kendilerini küçük

duruma düşürüp saygınlıklarına halel getirdikleri de vakidir. Halbuki Allah Teâlâ, 'Yeryüzünde ne kadar canlı varsa hepsinin rızkı Allah'a aittir.' (Hud, 6) buyurarak insanların rızkına kefil olmuştur. Bu ayet-i kerime üzerinde ayrıntılı bir biçimde durduğumda anlıyorum ki rızkımı verecek olan Allah Teâlâ'dır. O buna kefildir. Hal böyle olunca ben de kendimi ibadete verdim, bunun dışında kalan her şeyden el etek çektim.

Sekizincisi: Herkesin gelip geçici şeylere bel bağlamış olduğuna şahit oldum. Kimisi sahip olduğu servet ve zenginliğe, kimisi güç ve yetkilerine, kimisi hüner ve yeteneklerine güvenmekte, kimisi de kendisi gibi fani varlıklardan güç almaktadır. Oysa Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de 'Kim Allah'a dayanırsa Allah ona yeter. Allah onun işlerine sonuca ulaştırır. Allah her şey için bir ölçü tayin etmiştir.' (Talak, 3) buyurarak hakiki dayanağın kendisi olduğunu beyan etmiştir. Bu ayet-i kerime üzerinde iyice düşündüm ve Allah'a güvenip dayandım. Allah bana yeter. O ne güzel vekildir!"

Bunun üzerine Şakik-i Belhî, "Allah muvaffak eylesin ey Hâtim!" der. "Tevrat, İncil, Zebur ve Kur'an-ı Kerim'i okudum, inceledim. Bu dört kitabın da merkezinde bu faydaların olduğunu gördüm. Kim bunları tatbik ederse, doğrusu dört kitabın da muhtevasını uygulamış olur."[28]

Ey Oğul!

Bu iki olayda anlatılanlardan çıkan dersleri öğrenirsen pek bir ilme ihtiyacın olmayacaktır.

[28] İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 23/142; Ebu Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 8/79.

Şimdi de hak yolda yürümek isteyen sâlikin yapması gereken şeyleri açıklayacağım.

Evvela bilmelisin ki bu hak yolda sâlike rehberlik edecek bir mürebbi, bir mürşit lazımdır. Bu rehber, onu kötü ahlaktan arındıracak ve onu terbiye edip, söz konusu kötü ahlakın yerine ona güzel ahlak kazandıracaktır.

Terbiye, bitkiyi iyileştirmek ve verimini artırmak için çiftçinin ekine karışan diken ve yabancı otları bahçeden söküp atmasına benzer. Bu yüzden sâlike, kendisini terbiye edecek bir rehber ve Allah yolunda ona yol gösterecek bir mürşit gerekir. Nitekim Allah Teâlâ, insanları hak yola yöneltecek ve onlara kılavuzluk edecek bir peygamber göndermiştir. Hz. Peygamber (sav) dünyadan göçüp gidince Allah, Hz. Peygamberin vekili olarak insanlara doğru yolu göstermekle görevli kimseler tayin etmiştir.

Şu var ki Hz. Peygamber'in (sav) halefi olacak mürşidin, âlim olması şarttır. Bununla beraber her âlim de Hz. Muhammed aleyhissalâtü vesselamın vekili olmaya layık değildir. Ben sana burada Hz. Peygamber'e (sav) vekil olabilecek mürşidin genel olarak bazı alamet ve niteliklerini açıklayayım ki olur olmaz herkes kendisinin bir mürşit, bir yol gösterici olduğunu iddia etmeye kalkışmasın.

Hz. Peygamber'e (sav) halef olacak mürşit evvela dünyadan tamamıyla el etek çekmeli; idarî, siyasî, ilmî vb. hiçbir makam kaygısı taşımamalıdır. Sonra mürşit, silsileleri Hz. Peygamber'e kadar varan basiret sahibi bir kimseye tabi olmalıdır. Az yiyip içmeli, az konuşmalı ve az uyumalıdır. Çokça namaz kılıp oruç tutmalı, bolca sadaka vermelidir.

Kişinin basiret sahibi bir mürşide olan tabiiyet ve bağlılığı ahlakını güzelleştirmeli, gidişatını düzeltmelidir. Onu sabırlı ve müteşekkir bir kişi haline getirmeli, Allah Teâlâ'ya dayanmaya sevk etmeli, şüphe ve tereddütten kurtarıp inancını perçinlemelidir. Cömertlik duygularını geliştirmeli, kişiye azla yetinmeyi öğretmelidir. Kişinin nefsine itminan vermeli, insanlarla olan ilişkilerinde hoşgörülü ve bağışlayıcı olmayı belletmeli, tevazu sahibi kılmalıdır. Kişinin ilmini artırmalı, onu söz ve davranışlarda dürüst bir yaşama yönlendirmelidir. Hayâ duygusu kazandırmalı, ahde vefalı hale getirmelidir. Ağırbaşlı, sakin bir kimse olmaya, düşünüp taşınarak hareket etmeye ve benzeri ahlâkî erdemleri edinmeye yardımcı olmalıdır.

Kişinin bu yolculukta kendisine rehber ittihaz edeceği mürşid, bahsi geçen bu niteliklere sahipse, üzerinde Hz. Peygamber'in (sav) nurunu taşıyor demektir ve uyulmaya da layıktır. Fakat böyleleri çok az bulunur ve altından bile kıymetlidir.

Kişinin bahtı açıksa yukarıda saydığımız nitelikte bir mürşit bulur, yine nasibi varsa mürşit de kendisini kabul eder. Böylesi bir durumda kişinin, mürşidine içiyle dışıyla hürmetini eksik etmemesi gerekir.

Kişinin mürşidiyle tartışma ve çekişmeye girişmemesi dışıyla hürmeti ifade eder. Bu bağlamda mürşidinin hatasına şahit olsa bile her meselede birtakım deliller sunmakla meşgul olmamalı, namaz vakitleri dışında önüne seccade sermemelidir. Namazın vakti girdiğinde de namazını kılıp seccadesini hemen kaldırmalı, mürşidin yanında çok nafile namazı kılmamalıdır. Güç ve imkânı nispetinde mürşidin isteklerine koşmalıdır.

Kişinin mürşidine karşı göstermesi gereken iç saygıya gelince... Bu bağlamda kişi, mürşidinden duyduğu her şeyi açıktan kabul etmeli, söylem ve eylem olarak içten bunlara karşı gelmemelidir. Aksi halde ikiyüzlülük etmiş olur. Eğer bunu yapamazsa, içiyle dışıyla onaylayıncaya kadar söz konusu mürşidin sohbetini terk etmelidir.

Kötü cin ve insanların etkisi altında kalmamak ve bozulmamak için hal ve hareketleri bozuk olan günahkâr kimselerle oturup kalkmaktan sakınmak gerekir. Böyle yapan insan, kalbini şeytanî kirlerden arındırmış olur. Her hâlükârda fakrı zenginliğe tercih etmeli, yani dünyaya ait işlerinden uzak durup maddi zenginlik kaygısı taşımamalıdır.

Ey Oğul!

Bilesin ki tasavvufun iki özelliği vardır:

Birincisi, istikamet sahibi olmaktır.

İkincisi ise insanlara sükûnetle muamelede bulunmaktır.

Bu bağlamda istikamet sahibi olan, yani Allah Teâlâ'ya karşı bütün yükümlülüklerini yerine getiren ve insanlarla ilişkilerinde güzel ahlaka riayet edip onlarla olan münasebetlerinde hoşgörülü ve bağışlayıcı olan kimse gerçek bir sûfîdir.

İstikamet sahibi olmak demek, kişinin nefsanî arzu ve eğilimlerini, yine kendi nefsi lehine feda etmesi demektir.

İnsanlarla olan münasebetlerde güzel ahlaka riayet etmek ise senin şahsi isteklerini gerçekleştirmeye çalışmak değil, bilakis şeriata aykırı değilse onların isteklerini yerine getirmek, onların arzularını şahsi arzularının önüne geçirmek demektir.

Ey Oğul!

Bana ubudiyetten [Allah'a tam kulluktan] sormuşsun. Bilmiş ol ki ubudiyetin üç temeli vardır:

1. Şeriatın hükümlerini korumak.
2. Kazâ ve kadere, Allah'ın taksimine razı olmak.
3. Allah Teâlâ'nın hoşnutluğu söz konusu olduğunda şahsi hoşnutluğunu bir kenara bırakmak.

Tevekküle dair sualine gelince... Tevekkül, Allah Teâlâ'nın vaadi konusunda inancını sağlam tutmaktır. Yani şuna yakinen inanmandır: Allah Teâlâ sana bir şeyi takdir ettiyse –bütün dünya mani olmaya çalışsa da– o şey mutlaka sana ulaşacaktır. O'nun takdir etmediği bir şeye ise – kim ne yaparsa yapsın– asla sahip olamazsın.

İhlasla ilgili sorduğun soruya gelince... İhlas, bütün amellerini, taat ve ibadetlerini yalnız Allah için yapmaktır. Amellerinde ihlastan söz edebilmek için insanların övgüleri, içinde bir sevinç duygusu meydana getirmemeli; eleştiri ve kınamaları ise seni üzmemelidir.

Şunu da unutma ki **riya, bir insana duyulan aşırı saygıdan doğar.** Bu hastalıktan kurtulmanın ilacı, aşırı saygı duyduğun insanları, Allah Teâlâ'nın kaderine mahkûm olan kimseler olarak görmek ve hiçbir zorluk ve kolaylık sağlama kudreti olmayan varlıklar olduklarını kabul etmektir.

Böyle bakar ve kabul edersen onlara karşı olan riyadan kurtulursun. Fakat insanların müessir bir irade ve kudrete sahip olduklarını düşündüğün müddetçe riyadan kurtulman mümkün değildir.

Ey Oğul!

Sormuş olduğun diğer soruların bazılarının cevapları eserlerimde mevcuttur, oralara müracaat edebilirsin. Bazılarınınsa cevaplanması doğru değildir.

Sen bildiklerini uygula ki bilmediklerini öğrenesin. Nitekim Hz. Peygamber (sav) bir hadis-i şerifte, "Her kim ki bildiğiyle amel ederse Allah onu bilmediği ilme varis kılar."[29] buyurmuştur.

Ey Oğul!

Bundan sonra anlamak istediğin bir şey olursa bunu bana sadece beden dilinle sorasın. Şu ayet-i kerime "Sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi elbette kendileri için daha hayırlı olurdu." (Hucurât, 5) ve Hızır aleyhisselamın Kur'an-ı Kerim'de geçen "Sana bahsedinceye kadar hiçbir şey hakkında bana soru sorma!" (Kehf, 70) şeklindeki nasihati, kulağına küpe olsun. Onun için acele etme, zamanını bekle. Eğer uygun zamanı gözetir ve acele etmezsen, bilmek istediğin şey sana gösterilir. Ayet-i kerimede de buyrulduğu gibi "Size delillerimi göstereceğim, acele etmeyin." (Enbiya, 37) Bu yüzden vakti gelmeden önce bir şey sormamalısın.

Şundan da emin ol ki ilerlemeden hedefe kesinlikle ulaşamazsın. Allah Teâlâ'nın "Yeryüzünde gezip görmüyorlar mı?" (Mümin, 82) ayet-i kerimesinde olduğu gibi, bilmek ve görmek için yeryüzünde iyi bir seyirci ve gözlemci olmalısın.

[29] İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, 49/127.

Allah'a yemin olsun ki yeryüzünü dolaşırsan her konak başında bir mucizeye, akla hayale gelmeyen harikulade hadiselere şahit olursun.

Ey Oğul!

Tasavvuf yoluna ruhunu adamalı, canını feda etmelisin. Çünkü arzuladığın makama ulaşmanın yolu, ruhu adamaktan geçer. Zünnûn el-Mısrî (ö. 245/859), öğrencilerinden birine nasihatte bulunurken şöyle der:

"Eğer bu işe ruhunu adayabilirsen gel. Aksi halde bazı cahil sûfîlerin boş sözleri, herze ve hezeyanlarıyla meşgul olma."[30]

Ey Oğul!

Burada sana sekiz nasihatte bulunacağım. Bu nasihatleri al ki kıyamet günü sahip olduğun ilim, aleyhine delil olmasın. Bu nasihatlerin yarısı yapman, yarısı ise kaçınman gereken şeylerle ilgilidir.

Kaçınman gerekenler şunlardır:

1.

Kimseyle hiçbir meselede tartışmaya girme, mümkün mertebe ağız dalaşı yapma. Zira bu aşırı biçimde sakınca ve kötülük barındırmakta olup zararı faydasından çoktur. Riya, kıskançlık, kibir, kin, düşmanlık, kendini beğenme ve benzeri her türlü kötü ahlakın kaynağı, böylesi tartışmalardır.

[30] Sülemî, *Tabakātü's-Sûfiyye*, s. 183; Beyhaki, *ez-Zühdü'l-Kebîr*, s. 732; Ebu Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 10/297.

Birileriyle aranda bir mesele olduğunda ya da hak ve hakikati ortaya çıkarmak istediğinde elbette meseleyi tartışmalı, bundan geri durmamalısın. Ancak bu tartışmada gayenin hakikatin ortaya çıkması olup olmadığını gösteren iki alamet vardır:

Birincisi, söz konusu hakikatin, senin veya karşındaki kişinin vasıtasıyla ortaya çıkması arasında hiçbir fark görmemen gerekir.

İkincisi, yaptığın münakaşanın insanlar arasında değil de bir tenhada yapılmasını hoş görebilmelisin.

Dinle beni! Burada sana faydalı bir şeyden bahsedeceğim.

Bilesin ki! Bir mesele hakkında soru sormak, kalbin bir hastalığını doktora göstermek gibidir. Sorduğun soruya alacağın cevap, kalbin hastalığını iyileştirme girişimi sayılır. Bu itibarla, cahil insanların kalbi hastadır. Bu hastalığın doktoru ise âlimlerdir.

Noksan olan âlimler söz konusu hasta kalpleri iyi tedavi edemezler. Yetkin ve her açından tam âlimler ise her hastayı değil, sadece tedaviyi kabul edeceği umulan kimseleri tedavi edebilirler.

Bu bağlamda eğer kişinin hastalık ve rahatsızlığı müzmin bir nitelik kazanmış ise veya tedaviye cevap veremeyecek derecede ilerlemiş ise işinde iyi ve becerikli bir doktorun diyeceği şudur:

"Bu hasta, tedaviye cevap vermiyor. Dolayısıyla bu hastalığı iyi etme çabası ile meşgul olmaya gerek yoktur. Zira bu, boşa vakit harcamak olur."

Diğer taraftan şunu da bilmelisin ki! Cehalet hatalığının dört çeşidi vardır. Bunlardan yalnızca birinin tedavisi mümkün iken diğerleri tedaviye cevap vermezler.

Bu bağlamda **haset ve kıskançlığından** ötürü soru soran ve itirazda bulunan kimseye ne kadar güzel, açık ve anlaşılır bir cevap versen de tatmin olmaz. Hatta bu, söz konusu kişinin kin ve kıskançlığını artırır. Bu tür bir cehaletin tedavisini gerçekleştirme imkânı yoktur. Bu durumda takip edilecek en güzel yöntem, böylesi kişilere cevap vermekle meşgul olmamaktır.

O halde Allah Teâlâ'nın "Bizim zikrimizden ilgisini kesen ve dünya hayatından başka arzusu olmayan kimselerden sen de yüz çevir." (Necm, 29) âyet-i kerimesinde de buyurduğu gibi böylesi kimselerle ilgilenme ve hastalıkları ile onları baş başa bırak!

Aşırı kıskanç kimselerin, diğerinin sahip olduğu bir nimeti çekemeyip ondan mahrum kalmasını arzulayanların bütün söylem ve eylemleri, salih amel bahçelerine atılan bir ateştir. Kendileri bundan habersizdir. Bir hadis-i şerifinde Resul-i Ekrem (sav) "Haset, ateşin odunu yakıp yok ettiği gibi iyilikleri yakıp yok eder."[31] buyurarak bu hususun altını çizmiştir.

Tedavisini gerçekleştirme imkânı bulunmayan ikinci cehalet hastalığı ise **hamakat, yani ahmaklıktan doğan hastalıktır**. Bu hastalık da tedaviye cevap vermez. İsa aleyhisselam şöyle demiştir: "Ben ölüleri diriltmeyi başardım ama ahmakları tedavi etmeye gücüm yetmedi."[32]

Bu hastalığa müptela olmuş beyler, az bir zaman okuyarak elde ettikleri birkaç katre dinî ve felsefî ilimle, ömrünü bu ilimleri öğrenmek ve öğretmekle geçiren koskoca âlimlere ahmaklıklarından kaynaklı olarak birtakım sorular

31 Ebu Davud: 4903; Beyhaki, *Şuabü'l-İman*, 6184.

32 İbn Abdülberr, *Behcetü'l-Mecâlis*, 1/544.

sorar; itirazda bulunurlar. Böylesi aptallar, gerçekten hiçbir şey bilmezler, kendilerinin anlayamadıkları meseleleri, koskoca âlimlerin de anlayamadıklarını düşünürler. Bu gerçeğin idrakinde olmadan âlimlere yöneltilen bütün sorular, kişinin hamakatinden ileri gelir.

Dolayısıyla bu hastalığa yakalanmış kimselere cevap vermekle meşgul olunmaz, zira aptallara verilecek cevap, sükûttan ibarettir.

Çaresi olmayan üçünce cehalet hastalığı ise **kendisine yol ve kılavuz arayan ahmak kimsenin hastalığıdır.** Bu tür kimseler, anlayışı kıt olması nedeniyle büyüklerin sözlerini anlayamazlar. Her ne kadar faydalanmak amacıyla soru sorsalar da alık salık olmaları nedeniyle hakikatleri kavrayamazlar.

Aynı şekilde böylesi kimselere cevap vermekle meşgul olmaya da gerek yoktur. Nitekim Hz. Peygamber (sav), "Biz -peygamberler- insanların akıl seviyelerine göre konuşmakla mükellefiz."[33] buyurmuştur.

Tedavi edilmesi mümkün olan cehalet hastalığına gelince... Bilmediği konuda aydınlanmak ve yol bulmak isteyen kimse aklı başında, anlayışlı olmalıdır. Herhangi bir kıskançlık ve kızgınlık taşımamalı; nefsânî arzu, mal ve mevki tutkusunun etkisi altında bulunmamalıdır. Bilakis, en doğru olanı, hak ve hakikati öğrenmek amacıyla soru sormalıdır. Yönelttiği hiçbir soruda ve itirazda kıskançlık duygusu taşımamalı, işi inatlaşmaya vardırmamalı ve soruyu yönelttiği kişiyi sınamak gibi bir amacı olmamalıdır.

[33] Deylemî, *Firdevsü'l-Ahbâr*, 1611.

Bu nitelikte bir kimsenin cehalet hastalığını tedavi etmek mümkündür. Böylesi kimselerin sorularına cevap verilebilir, hatta verilmelidir.

2.

Kaçınman gereken hususların ikincisi: Kendin dururken öğüt niteliğinde dinî konuşmalar yapmaktan veya vaaz içerikli hatırlatmalarda bulunmaktan sakın, bundan kesinlikle uzak dur. Zira bunun pek çok sakıncası vardır. Ancak söylediğin şeyleri önce sen uyguluyor, ardından da bunları insanlara anlatıyorsan bunda bir mahzur yoktur.

Hz. İsa (as) için söylenen şu söz üzerinde iyice düşün: "Ey İsa! Önce kendine nasihat et. Eğer kendin nasihat alırsan insanlara da nasihat ve vaazda bulun, aksi halde Rabbinden utan."[34]

Eğer insanlara vaaz ve nasihat vermek durumunda kalır ve bundan kaçınacak bir yol bulamazsan iki şeye dikkat et:

Birincisi: Yaptığın konuşmaları birtakım kelimelerle, işaretlerle, şiir ve hareketlerle gösterişli bir duruma koymaya uğraşma, yapmacık davranışlarda bulunma. Zira Allah Teâlâ, tekellüfe dalan ve beyhude hareketlerde bulunan kimseleri hiç sevmez. Haddinden fazla tekellüf ve özenti, kişinin iç âleminin viran, kalbinin gafletle dolu oluşuna delalet eder.

Vaaz ve hatırlatma, kula cehennem azabını ve Allah Teâlâ'ya kullukta var olan kusurlarını bildirmek demektir. Onu, malayani işlerde harcadığı ömrü üzerinde düşündürmek, son anında imanının varlık ve selametini garanti edecek hususların önündeki engeller üzerinde kafa yormaya

[34] Ahmed b. Hanbel, *Kitâbü'z-Zühd*, 300; Ebu Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ*, 2/382.

yönlendirmektir. Yine dinî konularda insanlara vaaz etmek demek, ölüm meleği onların canını alırken ne halde bulunacakları ve ölümden sonra insanları sorguya çekecek olan meleklerin sorularına cevap verebilecekler mi, bunları kişinin göz önüne getirmek demektir.

Kıyamette ve orada meydana gelecek durumlar karşısında kendi vaziyetiyle ilgilenmeye ve sırat köprüsünden sağ salim geçebilecek mi yoksa cehenneme mi yuvarlanacak, kişiyi bu konulara eğilmeye sevk etmektir. Bunları insanlara sürekli anlatmak ve hatırlatmak, kalplerini gaflete düşmekten alıkoyar ve onları canlı tutar.

İşte söz konusu cehennem ateşinin sürekli kaynamakta oluşu ve insanları, ahirette karşı karşıya kalacakları bela ve sıkıntılı durumlarla yüzleştirmek, vaaz ve hatırlatmadır.

İnsanları bu durumlardan haberdar etmek, kusurları ve itidal noktasından aşağı doğru olan sapmaları konusunda onları uyarmak, ayıp ve eksikliklerini göstermek cehennemin söz konusu hararetini onlara hissettirir. Ahirette yaşanacak sıkıntılı durumlar, kişinin geçip gitmekte olan ömrünün farkına varmasını sağlar ve Allah'a ibadetsiz geçen her güne ahuvah eder. Bunların hepsi, bu nitelikleri ile birer vaaz ve nasihattir.

Yukarıda da belirtildiği gibi vaazda her türlü tekellüften kaçınılmalıdır. Örneğin kişi, ailesiyle birlikte evinde iken selin evine doğru aktığını görse, "Dikkat! Hemen evden çıkın!" diyerek ailesini uyarır.

Ev sahibinin, böylesi kritik bir durumda anlaşılması zor nükteli ve işaretli sözlerle durumu aile halkına haber vermeye kalkışması onların hoşuna gider mi? Elbette gitmez.

İşte dinî konularda insanlara vaaz eden ve nasihatlerde bulunan vaizin durumu da bundan ibarettir. İnsanlara hitap ederken tekellüfe meyletmemeli, sözlerini gösterişli ve yapmacık bir kalıba dökmeye çalışmamalıdır.

Vaaz ederken dikkat etmen gereken ikinci husus ise şudur: Kitleye konuşurken amacın insanları coşturup heyecana getirmek, "Bu ne güzel bir vaaz!" desinler diye insanları elbiselerini parçalayacak derecede kendilerinden geçirmek olmamalıdır. Çünkü bütün bunların temelinde dünyevi menfaat arzusu yatar ve bu da insanın gafletinden doğar.

Bilakis senin bütün istek ve çaban, insanları dünya hayatından ahirete yönelmeye, onları günahtan sevaba, para ve mal düşkünlüğünden zühde, cimrilikten sakındırıp cömertliğe davet etmek olmalıdır. Onları şek ve şüphe çukurundan çıkarıp iman nuruna kavuşacak, gaflet uykusundan uyandırıp içinde yaşadığı âleme ve Allah'a dair kuvvetli bir şuura ulaşacak şekilde bilgilendirmelisin. Bütün gayret ve arzun, süflî değerlerin cazibesine kapılarak onlarla avunan kimselere, gerçek değer ve üstünlüğün takva olduğunu bildirmek ve ona çağırmak olmalıdır.

Ahireti sevdirmeli, dünyadan nefret ettirmelisin. İbadet ve zühdün nasıl olacağını öğretmelisin. Zira insanların alışkanlıklarında, genel itibariyle dinî usullerden sapma söz konusu olur. Allah Teâlâ'yı hoşnut etmeyecek çabalar içine girerler ve kendilerini kötü ahlakın çukuruna yuvarlayan işlerle meşgul olurlar.

Bu sebeple, vaaz ettiğin kimselerin kalbine Allah korkusunu yerleştir, kötü gidişatın onları karşı karşıya bırakacağı korkunç durumlardan onları sakındırmaya çalış. Umulur ki içlerinde bir değişim meydana gelir de hal ve tavırları düzelir. Böylece Allah Teâlâ'ya taat ve ibadete yönelir, dinin

gerektirdiği gibi bir yaşam sürmeye çalışır ve alıştıkları günahlardan dönerler.

İşte vaaz ve nasihatte izlenilmesi gereken yöntem, gözetilmesi gereken amaçlar bunlardır.

Bu gayelerin güdülmediği hiçbir vaaz, vaaz olmaz. Bilakis hem vaaz edenin hem de söz konusu vaazı dinleyenin üzerine bir vebaldir. Hatta bu nitelikte olmayan bir vaazın helak sebebi olduğu, şeytani amaçlara hizmet ettiği, insanları doğru yoldan saptırıp yok oluşa sürüklediği söylenmiştir.

Dolayısıyla insanların böylesi bir vaazdan süratle kaçmaları ve uzak durmaları gerekir. Zira yukarıda bahsi geçen amaçlara hizmet etmeyen vaiz, şeytanın bile benzerini yapamayacağı bir şekilde insanların dinlerine zarar vermiş olur.

Güç ve imkânı olan kimselerin, zarar veren böylesi vaizleri Müslümanların minberinden indirmeleri ve bunu yapmalarına mani olmaları dinen vaciptir. Nitekim bu, dinin "emr-i bi'l-ma'rûf ve nehy-i ani'l-münker" (iyiliği emretme, kötülükten sakındırma) prensibini yerine getirme hükmünde bir faaliyeti ifade etmektedir.

3.

Kaçınman gereken şeylerin üçüncüsü, devlet adamları ve idarecilerle içli dışlı olmak, onlarla toplumsal ilişkiler içinde bulunmaktır. Sen bundan sakın. Gözünü onların yaşamlarına dikme. Zira onlara bakmanın, onlarla oturmanın ve içli dışlı olmanın olumsuz çok büyük etkileri vardır. Eğer onlarla karşıya gelmek ve bir arada bulunmak durumunda kalsan bile onları methetme, üstünlüklerini dile getirerek değerlerini yüceltmeye kalkışma. Çünkü Allah Teâlâ; zalim, haktan sapan ve Allah'ın emirlerine itaatten ayrılan

kimselerin methedilmesinden hoşlanmaz. Dolayısıyla bunlara uzun ömür dileklerinde bulunmak, Allah'ın arzında O'na isyan düzeninin bekasını arzulamak anlamı taşır.

4.

Kaçınman gereken şeylerin dördüncüsü ise şudur: Devlet adamları ve idarecilerden gelen hediye ve bağışı –helal olduğunu bilsen dahi– kabul etme. Zira onlardan bir beklenti içinde olmak, kişinin dinine zarar verir ve dinî anlayışına, ona dayalı yaşamına karşı bir tehdit oluşturur. Zira böylesi bir beklentiden dalkavukluk doğar; kişi, devlet adamlarının ayaklarına gitmeye ve zulüm ve zorbalıklarını onaylamaya başlar. Bütün bunlar ise kişinin dinî yaşantısını bozar.

Örnek kabilinden idareciler tarafından gelen hediyeleri kabul etmen ve onların sağladığı olanaklardan faydalanmanın sana vereceği en asgari zarar, onlara karşı duyacağın sevgi ve sempati olacaktır. Bir kimseye karşı duyulan sevgi ve muhabbet, kişiyi zorunlu olarak sevdiği kişi için uzun ömür ve daimilik dilemeye sevk eder.

İnsanın dinine bundan daha fazla zarar verecek, dünya ve ahirette karşılaşacağı sonuçlar üzerinde bundan daha fazla olumsuz etki meydana getirecek başka ne vardır?

Sakın ha şeytanın ayartma ve doğru yoldan saptırma girişimlerine aldanmayasın! Birilerinin sana idareciler tarafından gönderilen bağış ve hediyeleri alarak fakir fukaraya dağıtmanın daha iyi olacağı yönündeki söz ve telkinlerine de sakın kanmayasın! Zira onlar, söz konusu idarecilerin bu malları Allah'a isyan niteliği taşıyan işlerde, dine aykırı yollarda harcadıkları için bu malları alıp ihtiyaç sahiplerine

harcamanın daha hayırlı olacağını söylerler. Melun şeytan, bu gibi vesvese ve saptırıcı telkinlerle birçok insanı helaka sürüklemiştir.

Bunun daha pek çok sakıncası, Müslümanın dini ve ahlâkî şahsiyetine zarar veren müteaddit kötü yanları vardır. Biz bunları *İhyâu Ulûmi'd-Din* adlı eserimizde açıkladık. Bu konuda oradan istifade edebilirsin.[35]

Şimdi ise yapman gereken dört hususdan bahsedeceğim:

1.

Evvela Allah Teâlâ'ya karşı olan davranışların, bir kölenin efendisine karşı göstermesi gereken davranışlar çerçevesinde olmalıdır. Bu bağlamda Allah Teâlâ'yı sürekli razı etmeye çabalamalı, sana biçtiği rol ve görevler karşısında kalbinde herhangi bir burukluk ve kırgınlık olmamalı, kızgınlık taşımamalısın. Geçici olarak senin hizmetini gören bir kimse, yapmasını istemediğin ve razı olmadığın davranışlar sergilediğinde, bu senin hiç hoşuna gitmez. Binaenaleyh, senin hakiki hâkimin ve sahibin olan Allah Teâlâ'nın rızasına uymayan davranışlardan kaçınmalısın.

2.

İnsanlarla olan bütün ilişkilerinde, kendine nasıl davranılmasını istiyorsan sen de karşındakine öyle davran. Zira insan, kendisi için arzu ettiği şeyi başkaları için de arzu etmedikçe mükemmel bir imana sahip olamaz.

[35] Gazâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Din*, 3/523.

3.

Okuyup üzerinde düşündüğün ve inceleme yaptığın ilim kalbini ıslah etmeli, kötü niyet ve düşüncelerden arındırmalı, nefsini tezkiye etmeli, yani manevi kirlerden temizlemelidir. Örneğin bir hafta ömrün kaldığını öğrensen kaçınılmaz olarak fıkıh, hilaf, usul, kelam ve benzeri ilimlerle meşgul olmazsın. Zira bunların sana bir fayda sağlamayacağını, bilakis kalbini murakabeden, nefsin niteliklerine ilişkin bilgiye ulaşmaktan, dünya ile ilgili bağları koparıp atmaktan alıkoyacağını bilirsin. Bu kadar az bir zamanın kalmışken söz konusu ilimlere yönelmenin, nefisini kötü huylardan arındırmana mani olacağını, manevi hallerden, ilahî tecellileri temaşaya dalmaktan, Allah'a ibadete yönelmekten ve güzel niteliklerle donanmaktan seni yoksun bırakacağını pekâlâ bilirsin.

İnsanın geçmekte olduğu gündüz ve gecenin herhangi bir anında ölebileceği göz önüne alındığında bu söylediklerimin ne derece önemli olduğunu daha iyi kavrarsın.

Ey Oğul! Şimdi sana başka bir şeyden bahsedeceğim. Kulaklarını aç ve beni iyi dinle! Söyleyeceklerim üzerinde inceden inceye düşün ki kurtuluşa eresin.

Şayet bir hafta sonra padişahın sana ziyarete geleceği bildirilse, bu müddet zarfı boyunca bedenin, kılık kıyafetin, ev ve yatağın gibi padişahın bakıp göreceği her bir şeyi düzeltmeye çalışırsın.

Şimdi sana anlatmaya çalıştığım husus üzerinde iyice düşün. Ne anlatmaya çalıştığımı gayet iyi anladın. Akıllı olana bir söz yeter.

Hz. Peygamber aleyhissalâtü vesselam bir hadis-i şerifinde, "Allah (cc) sizin dış görünüşünüze ve mallarınıza bakmaz. O, sizin kalplerinize ve işlerinize bakar." buyuruyor.[36]

Eğer kalbin hallerine ilişkin bilgileri öğrenmek istersen *İhyâ* ve diğer eserlerime müracaat edebilirsin. Zira bu ilmi öğrenmek farz-ı ayındır, yani herkes tarafından bilinmelidir. Bunun dışında kalan ilimler ise farz-ı kifâye olup belirli bir zümre tarafından bilinmesi durumunda diğerlerinin üzerinden bu gereklilik kalkar. Ancak farzları eda etmeye olanak sağlayacak miktarda bilgi, bundan müstesnadır. Kalbin hallerine ilişkin ilmi öğrenmeye seni muvaffak kılmasını Allah'tan dilerim.

4.

Son olarak, sana bir yıl yetecek miktardan fazla dünya malı biriktirme. Nitekim Hz. Peygamber (sav), eşlerinden bazısının senelik nafakasını hazır tutar[37] ve "Allah'ım! Âl-i Muhammed'in geçimliğini yetecek kadar ver."[38] diye dua ederdi.

Hz. Peygamber aleyhissalâtü vesselam, bütün eşleri için senelik geçimliğini hazır etmezdi. Bilakis tevekkülü zayıf olanlar için böyle yapar, bu konuda tam bir tevekkül sahibi olduğunu bildikleri için sadece bir günlük ya da öğünlük geçimliği yanında bulundururdu.

[36] Müslim: Birr, 34; İbn Mace: 4143.
[37] Buhari: 5357; Ebu Davud: 2965.
[38] Buhari: 6460; Müslim: 1055.

Ey Oğul!

Burada sana alabileceğin bazı öz hususlardan bahsettim. Bunları uygula, dualarında beni unutma.

Benden istediğin duaya gelince... Sahih hadislerde geçen rivayetler arasında istediğin şekilde bir dua bulabilirsin.

Bitirirken

Ey vâcibü'l-vücûd, varlığı mutlak, yokluğu imkânsız, ihsanı bol olan Allah'ım! Rahmet nurlarını yağdır üzerimize, marifetinin zirvesine giden yolu kolaylaştır bize. Sen bütün eksiklik ve noksanlıklardan münezzeh ve yücesin. Senin bize öğrettiğin ilimden başka bir ilme, ilham yoluyla kalbimize bıraktığın marifetten başka marifete sahip değiliz. Sen hakkıyla bilen, hüküm ve hikmet sahibisin.

Allah'ım! Senden nimetin tam, ismetin devamlı, rahmetin geniş olanını ister, selamet ve esenlik niyaz ederim. Geçimin en bereketlisini, ömrün en şenini, ihsanın tam olanını, nimetlerin en geniş olanını, faziletin en güzelini, lütfun en faydalısını ve bağışlamanın en kapsamlısını dilerim.

Allah'ım! Bizimle beraber ol, bize karşı olma!

Bizim sonumuzu saadet, umutlarımızı ziyadesiyle gerçek eyle. Sabahımıza akşamımıza selamet ve afiyet ver. Nihayet ve akıbetimizi rahmetinle kuşat.

Allah'ım! Günahlarımıza aralıksız affını yağdır, ayıp ve kusurlarımızı ıslah eyle, azığımızı takva kıl. Dinin uğruna bizleri gayretkeş eyle. Sana dayandık, Sana güvendik.

Allah'ım! Ayaklarımızı dosdoğru yol üzerine sabit kıl. Mahşer günü bizi azade eyle. Ahirette bizi pişman edecek durumlardan dünyada bizi muhafaza eyle. Günahlarımızın

ağırlığını üzerimizden at. Bize iyilerin yaşantısı gibi bir yaşantı nasip et. Kötülerin şerrinden, kâfirlerin tuzaklarından bizleri koru. Bizleri, anne babalarımızı, kardeşlerimizi rahmetinle cehennem ateşinden azade kıl.

Ey yenilgisi olmayan yegâne galip Allah'ım!

Ey bağışlaması bol, ey cömert, ey settar olan Allah'ım!

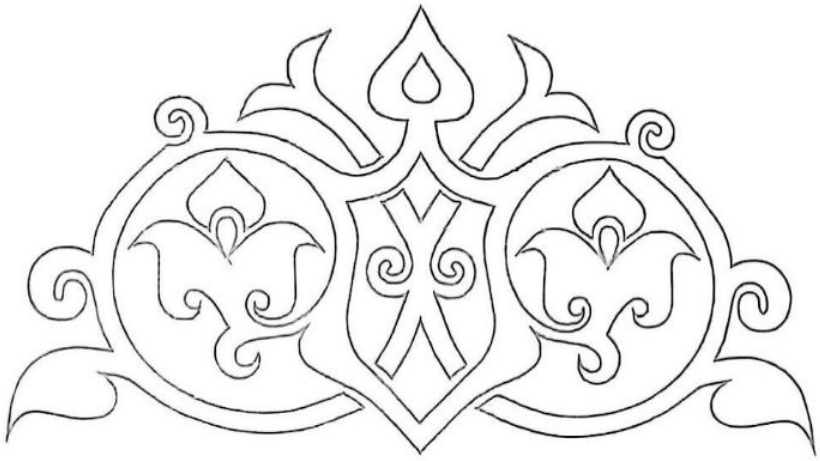
Ey yaratılmışların halini iyileştiren, insanlara mühlet veren Allah'ım!

Ey merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah'ım!

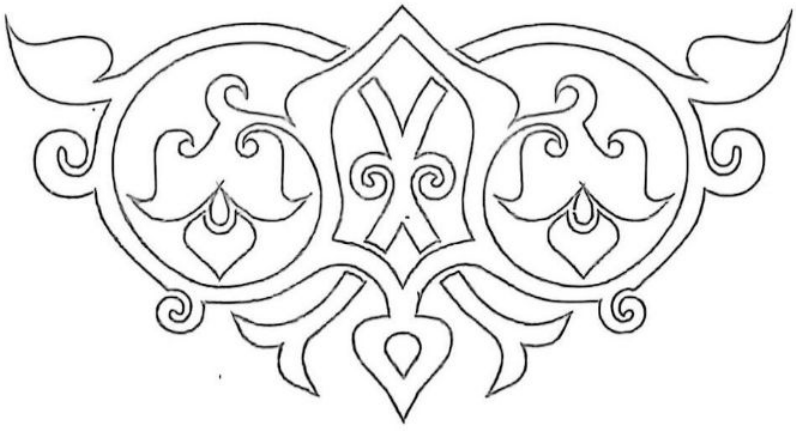
Rahmetini bizlerden esirgeme Allah'ım!

Görünen ve görünmeyen âlemlerin sahibi olan ve karşılık beklemeden bol bol veren Allah'ın yardımı ve tevfiki ile bu risalenin yazımı tamamlanmıştır...

***

ON KURAL

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Her türlü hamd ve övgü, sevdiği kulların kalplerini Kur'an-ı Kerim'in hükümlerine ve sünnetin buyruklarına muvafık kılan, basiretlerini açıp hakikat savaşındaki şüphe oklarını görmelerini sağlayan, apak hüccet ve delilleri ilham ederek en bakir doğrulara isabet ettiren Allah'a mahsustur.

Beni sevaba nail kılacak bir övgüyle Allah'a hamd eder, aklı ve anlayışı ziyade eylemeye layık bir şekilde O'na şükrederim. Allah'tan başka ilah olmadığına, tek olduğuna ve ortağı bulunmadığına şahitlik ederim.

Allah'ın sevdiği en şerefli, en üstün ve en özel kulu olan, kendisiyle en değerli kitap ve en güzel hitap olan Kur'an-ı Kerim indirilen efendimiz Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim.

Allah bizlere ve sizlere O'na yakın olmanın esintisini yaşatsın ve muhabbet bardakları ile bizim susuzluğumuzu gidersin!

Allah Teâlâ'nın her daim murakabesi ve gözetiminde olduklarını bilen Allah'ın sevgili kulları, ibadet ve taatlerle zahiri hallerini süslerler. Uykunun en tatlı halinde Allah'la buluşmak üzere yataklarını terk ederler ve geceyi ibadetle ihya ederler. Gecelerini gündüzlerine katarak Allah'a yol ararlar, sevinçlerini hüzne boğar ve Rableri katından izzet ve şerefe nail olmak için her türlü zorluğa göğüs gererler.

Böyle olunca Allah Teâlâ onları her nerede olurlarsa olsunlar en doğru yola iletir ve sapmaktan korur. Emir ve yasaklarını onlara işittirir. Allah'ın kapısına böyle varmaya muvaffak olanlar için ne büyük mutluluk vardır!

Allah onların gözünden perdeyi kaldırır ve Kur'an-ı Kerim'de bulunan ve başkasının anlayamadığı sır ve güzellikleri anlamaya onları muvaffak kılar.

Bununla birlikte insan olmaları dolayısıyla birtakım hatalara da düşebilirler. Ancak hatadan tövbe edip Allah'ın kapısını çalanları Allah geri çevirmez. Zira "Ben yanlışından kurtulup bana dönen herkesin tövbesini çokça kabul ederim." buyurmaktadır. Allah, onlara vuslat diyarında kavuşmanın şerbetini içirir. Bu ne yüce, ne paha biçilemez bir makamdır!

Tuttuğumuz yolun keyfiyetini ve bizi bu yolda muvaffak kılacak delilleri anlamanın on önemli kuralı vardır. Bu kurallar öylesine kıymetlidir ki uyuyanı uyandırır, oturanı harekete geçrir. O kurallar şunlardır:

BİRİNCİ KURAL

İşin başında, Resul-i Ekrem'in "Herkese niyetinin karşılığı vardır."[39] hadis-i şerifi gereği, hiçbir eğrilik barındırmayan düzgün, asla bozulmayan bir niyete sahip olunmalıdır. Niyet, kalbin bir şeye dair irade ve yönelişini ifade eder. Niyetin düzgün olması demek, Allah'ın rızasını kazanma arzusuyla söz konusu niyeti fiiliyata geçirmek veya yine O'nun rızası için bir şeyden vazgeçmek demektir. Niyetin hiç bozulmayışı ise başlangıçta sahip olunan safiyet ve ihlasın sürekliliği ve hiç kaybedilmemesi anlamına gelir. Zira söz konusu niyetin başlangıç noktasını ne oluşturuyorsa, sonunu da yine o oluşturmalı, içine herhangi bir yabancı unsur karışmamalıdır.

Niyetin başlangıçta taşıdığı safiyet ve ihlasının birtakım işaretleri vardır. Örneğin başlangıçta Allah'ın rızasını kazanma arzusuyla alınan niyet, daha sonra geçici ve kalıcı hiçbir amaç ve çıkar için dönüşmemişse söz konusu niyet başlangıçtaki gibi hâlâ saf ve halis demektir. Çünkü Allah'ın rızasını kazanma arzusuyla bir amelde bulunuluyorsa bunun karşılığı Allah'tan beklenmelidir. Dolayısıyla Allah rızası için bir şeyler yapmaya niyet alınıp ve bu konuda kesin kararlı olunduktan sonra yaratılmışlardan teveccüh görülmedi diye bundan vazgeçilmez.

İKİNCİ KURAL

Hz. Peygamber'in (sav), "Allah'ı görür gibi O'na ibadet et! Sen O'nu görmesen de O seni görmektedir."[40] buyruğu gereği şirk koşmadan Allah'ın emir ve yasaklarına

[39] Buhari, İman: 41.

[40] Müslim, İman: 1.

uyulmalı, salih amellerde bulunulmalı, ibadete devam etmeli ve bunları sadece Allah için yapmalıdır. İbadet ve amellerin yalnız Allah için olduğunun en büyük göstergesi, tüm bunları sadece Hakk'ı razı etmek için yapmak ve O'ndan gayrısını görmemektir. Böylece kişi herhangi iyilik ve ibadette bulunacağında insanlara bunu göstermekten kaçınır. Çünkü iyilik ve ibadeti dünyevi çıkar hesabıyla yapanlar için Resul-i Ekrem, "Paranın kölesi olmuşlar helak olsun!" buyurmuştur.

Bu nedenle insan, bütün arzu ve emelini Allah'a bırakmalı, ne bekliyorsa ondan beklemelidir. Dinî ve dünyevi bakımından kendisine yarar sağlamayan gereksiz söz ve davranışlardan kaçınmalıdır. Zira Hz. Peygamber (sav), "Kişinin boş ve anlamsız işleri terk etmesi, güzel Müslüman olduğunu gösterir."[41] buyurmuştur. Bu anlamsız ve boş işlerin başında dinde hükmü şüpheli olan şeyler gelir. Sen bunlardan mümkün mertebe kaçın. Nitekim Resul-i Ekrem (sav) yine bir hadis-i şerifinde "Sana şüphe veren şeyi bırak, şüphe duymadığın şeylere bak."[42] buyurmuştur.

Bu üç esası layıkıyla ve doğru bir şekilde yerine getirdiğinde, yani yalnız Allah için amel edip riyadan sakındığında ve malayani işleri bıraktığında, bunlar seni Allah'a yakınlaştırır. Böylece bedenen dünyada bulunurken ruhen ahirete intikal etmiş olursun. Çabalarına ve Allah Teâlâ'ın emir ve yasaklarına karşı gösterdiğin sebat oranında Resul-i Ekrem'in (sav) "Dünyada bir yabancı kimse yahut bir yolcu gibi ol ve kendini kabir ashabından say!"[43] hadis-i şerifinde buyurduğu kimselerden olursun.

---

41 Muvatta, Hüsnü'l-Hulk: 1.

42 Nesai, Âdâbü'l-Kudât: 11.

43 Buhari, Rikâk: 3.

İnsanın kanaat derecesi, ihtiyaçlarını asgari ölçüde karşılayabileceği maddi imkânlarla ne ölçüde yetindiği; soğuk ve sıcak günlerde, açlık ve kıtlığın baş gösterdiği vakitlerde belli olur. Resul-i Ekrem (sav), "İnsana, belini doğrultacak kadarı yeter."[44] buyurur. Dolayısıyla buğdayı olan, arpası olandan bir şey istemez. Helal olanla yetinir, mubahlara dalmaz. Şüpheli şeylerin kenarında dolaşmaz. Zira asıl yurdundan uzak olan yabancının yükü hafif olur, pek fazla eşya edinmez. Bundan başka çok soru sormaz. Zira çok soru, yabancının kalacak bir yer aradığına işarettir. Yolcu gibi olan kişi, kendisine sorulan sorulara hızlıca cevap verip geçer, kendisine gelenleri ve ondan bir şeyler isteyenleri razı eder, gönderir.

İnsanın kendisini kabir ehlinden saymasına gelince... Bu durumda olan bir kimse, dinî vecibe ve görevlerini diğer pek çok işinin üstünde tutar ve önemle yerine getirir.

ÜÇÜNCÜ KURAL

Kişi, Allah Teâlâ'nın emir ve yasaklarına kayıtsız şartsız uymalı, bütün amel ve davranışlarını Şeriat'a uygun tutmalı ve zorluklara sabrederek nefsin arzularına karşı durmalıdır. Her türlü bedenî ve dünyevi tutkulardan nefsi arındırmalı, zevk ve hazları terk etmeli, başkalarıyla boş tartışma ve münakaşaya dalmamalıdır. Kendini bunlara alıştıran kimseden Hak'la arasındaki perde kalkar, Allah'ın tecellilerini temaşa eder. Uykuyu bırakıp geceleri ibadetle geçirir, insanlardan uzaklaşıp uzlete çekilir, tokluğu açlığa döner, izzeti Allah'ın huzurunda arar, çok konuşmayı bırakıp kendini sessizliğe verir, çoğu bırakıp azla yetinir...

44 Tirmizi, Zühd: 47.

DÖRDÜNCÜ KURAL

Bütün amel ve ibadetlerde Kur'an-ı Kerim ve sünnete uyulmalı, hiçbir dinî delile dayanmayan amellerden ve davranışlardan kaçınılmalıdır. Aksi halde sünnet çizgisinden saparak inanç ve davranışları şahsi görüş ve arzular doğrultusunda oluşturan kimselerden olunur. Ancak bu suretle kişi kendi arzuları ve görüşleriyle kibirlenmekten kurtulur.

Taat ve ibadetlerinde kendi kafasına göre yol çizenler asla iflah olmazlar. Bu sebeple Hz. Muhammed (sav), "(Başınızda) Habeşli bir köle de olsa dinleyip itaat ediniz."[45] buyurmuştur.

BEŞİNCİ KURAL

İnsanı oyalayıp onu perişan eden şeylerden kurtulmak için olağanüstü çaba harcamalıdır. "Bugünün amelini yarına bırakma." denir. Düşük olana razı olan, üstün olandan mahrum olur. En çok mensubu olan yol, Hz. Peygamber (sav) ile ashabının takip ettikleri yolu takip eden Ehl-i Sünnet'in gittiği yoldur; Şia, Mutezile ve bidatçılar değildir. Bu bağlamda Hz. Resul-i Ekrem (sav) "Sevadü'l-azamdan ayrılmayın." buyurur. Orada bulunanlar "Sevadü'l-azam nedir ey Allah'ın elçisi?" diye sorunca Hz. Peygamber (sav) "Benim ve ashabımın takip ettiği yoldur."[46] buyurmuştur.

ALTINCI KURAL

Allah Teâlâ'ya karşı acziyeti itiraf edip boyun bükmek gerekir. Bundan taat ve ibadetler konusunda tembel davranıp

[45] Ebu Davud, Sünnet: 5.
[46] İbn Mâce, Fiten: 17.

mücahadeyi bırakmak anlamı çıkarılmamalıdır. Bilakis aciziyeti itiraf etmek demek, bütün her şeyi Allah'ın verdiği güç ve imkânla yerine getirdiğini kabul etmek ve insanlara saygı ve hürmet gözüyle bakmak demektir. Zira insanlar, azamet ve kerem sahibi olan Allah Teâlâ'yı yüceltmek konusunda birbirlerine vasıta olurlar. Şöyle ki:

Allah Teâlâ, bir şeyin olmasını dilediği zaman bütün esbap ve vasıtaları ortadan kaldırarak o şeyin direkt gerçekleşmesini sağladığı gibi sünnetullah gereği bunun için bazı esbabın gerçekleşmesini de dileyebilir. Böylece her şeyin Allah Teâlâ'nın elinde olduğunu ve O'na bağlı bulunduğunu bildikten sonra ibadet ve taatinle övünsen bile bu, Allah Teâlâ'nın sana olan nimet ve ihsanının bir itirafı haline dönüşür. Bu nedenle ne kadar gayretli ve çalışkan olursan ol bunu kendinden değil, Allah'tan bil.

YEDİNCİ KURAL

İnsan, Allah katındaki durumu, ölüm ve ölümden sonraki hayatı, uhrevi sorumluğu ve cehennem azabı gibi konularla ilgili endişesini hep korumalı, ancak Allah'ın rahmetinden umudunu kesmemelidir. Havf ve reca, yani korku ile ümit arasında bir yol tutmalıdır. Hakk'ın rahmet ve merhametinin üzerinde tecelli ettiğini görmeden sadece Allah'ın lütuf ve ihsanını düşünerek hareket etmemelidir. Bununla beraber Allah'ın cömert ve sonsuz ihsan sahibi olduğunu bilmeli, beklentisini iyi tutmalıdır.

SEKİZİNCİ KURAL

Vird ve zikre devam etmeli, Allah'ı sürekli tesbih ve tekbir etmeli, insanların durumları üzerine tefekkür ve teemmüle

dalmalıdır. Zira Hakk'ı anmak için belirli evrad ve zikirden yoksun olanlardan Allah'ın yardımı kesilir. Virdi olmayanın vâridi olmaz. Yani Allah'ın kuldan istedikleri şeyler yerine gelmezse kul, Allah'tan bir şey bekleyemez. Virde ve zikre devam edenler; ibadet, dua ve zikirleri olmayanların aksine melaline hâl çare bulurlar. Böylece insanın nefsi, açık ve gizliden genişlik ve huzur bulur. Kendisi için ne bekliyorsa karşısındaki insanların da hukukuna o nispette riayet eder. Yani kendisi için arzu ettiği şeyleri onlar için de arzu eder, kendisi için istemediği şeyleri onlar için de istemez.

DOKUZUNCU KURAL

Kişi sürekli murakabe halinde bulunmalı, Allah Teâlâ'nın gözetimi altında bulunduğunu bir an bile aklından çıkarmamalıdır. Zira Allah için kalbini sürekli murakabe, yani gözetim ve denetim altında tutarak masivadan hali bulunduranlar, marifet makamına erişiler, Allah Teâlâ'nın ihsanına nail olurlar. Bu, kişide yakin meydana getirir; müşahede ve mutlak teslimiyet hali oluşturur. Bu, şu demektir:

Âlemde harekâtın ve sakinliğin, her türden varlığın ancak Allah'ın iradesiyle vukua geldiğini ve Allah'ın izni ve inayeti olmadan hiçbir şeyin vaki olamayacağını bilmek ve de görmek demektir. Kişinin bu murakabesi artar ve nihayet ilmelyakin mertebesine ulaşır. Bu mertebede insan masivadan fani olup Hakk'ı Hak için murakabe eder. İşte yakin budur. Bundan sonra baktığın her şeyde Allah'ı görürsün. Her şeyi ayakta tutan ve var olmasını sağlayan tek hâkim kuvvet ve iradenin Allah Teâlâ olduğu bilgisine kesin olarak vasıl olursun. Böylece insanlara olan ilişkilerinde kendine çeki düzen verir, onlara en güzel şekilde

davranırsın. Nitekim Hz. Peygamber (sav) bir hadisinde "Rabbim beni edeplendirdi ve bunu ne güzel yaptı."[47] buyurmuştur.

ONUNCU KURAL

Kişi, asgari düzeyde bilmesi gereken zâhir ve bâtın ilimleri öğrenmeye çalışmalıdır. Zira Hz. Peygamber'e (sav) itaat etmeye gerek olmadığını, istediği gibi kulluk edebileceğini düşünen ilimden yoksun kimse her şeyini kaybeder. Çünkü Allah Teâlâ (cc) "De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin." (Âl-i İmran, 31) buyurarak Hz. Peygamber'e (sav) tabi olunması gerektiğinin önemini vurgulamıştır.

***

Bu kurallar sağlam temeller üzerine oturtulduğunda, her türlü kötülük ve sapkınlıklardan korunduğunda, kişide iyice yerleşip filizlenme imkânı bulduğunda, çaba ve gayretle her biri titiz şekilde yerine getirildiğinde ve tüm bunlarla Allah Teâlâ'nın lütuf ve ihsanı gözetildiğinde Allah Teâlâ kişiyi tezkiye ve terbiye eder. Onu yüceltir, ihya eder. Çünkü Allah cömerttir, kerimdir, iyilik eden, vaadini yerine getirendir, merhamet sahibidir.

47 Suyuti, *el-Camiu's-Sağir*, no: 309.

KAYNAKÇA

1. **Ahmet b. Hanbel,** *Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.
2. **Beyhaki** (Ebubekir Ahmet b. Hüseyin), *Şuabu'l-İman,* Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut h. 1410.
3. **Buhari** (Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail), *el-Camiu's-Sahih*, Şerh: İbn Hacer el-Askalani, *Fethu'l-Bari bi Şerhi Sahihi'l-Buhari*, Daru'l-Kutubil İlmiye, Beyrut, Lübnan 1989.
4. **Darekutni** (Ebu'l-Hasan Ali b. Ömer), *Sünen-i Darekutni,* Daru İhya-i Turasi Arabi, h. 1413.
5. **Ebu Davud** (Süleyman b. Eş'as es-Sicistani), *es-Sünen*, Beytu'l-Efkâr ed-Duveliyye, 2004.
6. **Heyet**, *Kur'an-ı Kerim Meali*, Diyanet Vakfı Yayınları.
7. **İbni Hibban** (Muhammed b. Hibban Ebu Hatim el-Busti), *Sahih*, Müessesetü'r-Risale, Beyrut 1993.
8. **İbni Mace** (Muhammed b. Yezid el- Kazvini), *es-Sünen*, Daru'l-Mearif, Beyrut h. 1418.
9. **Malik b. Enes** (Ebu Abdillah el-Esbahi), *el-Muvatta*, Daru'l-Fecr li Turas, h. 1426.
10. **Müslim** (Ebu'l-Huseyin el-Haccac en-Beysaburi), *el-Camiu's-Sahih*; Daru'l-Cil, Beyrut h. 1426.
11. **Nesai** (Ebu Abdi'r-Rahman Ahmed b. Şuayb), *es-Sünen*, Mektebetu İbn Hacer, h. 1424.
12. **Suyuti** (Celaleddin Suyuti), *Camiu's-Sağir fi Ehadisi Beşîr ve'n-Nezir*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiye, Beyrut.
13. **Taberani**, *Mu'cemu'l-Kebir.*
14. **Tirmizi** (Ebu İsa Muhammed b. İsa), *el-Camiu's-Sahih*, Mektebetu'l-Asriyye, Beyrut h. 1426.

GENÇLERE TAVSİYELER

EYYÜHE'L-VELED & KAVÂİDÜ'L-AŞAR

İMAM-I GAZÂLÎ

İmam-ı Gazâlî Hazretleri'nin "Ey Oğul" ve "On Kural" adlı iki risalesini ihtiva eden bu eser, ahlaki erdemlerle bezenmiş fertlerden oluşan bir toplumun inşası için yapılması ve kaçınılması gereken hususları ele almaktadır.

Teorik ahlaktan ziyade bunun uygulanışına yönelik olan *Ey Oğul*, İmam Gazâlî Hazretleri'nin ahiret kaygısı taşıyan bir öğrencisinin samimi bir girişimi olarak vücuda gelmiş ve bütün çevrelerce muazzam bir alaka görmüştür. Bu alakanın en büyük nedeni de hiç şüphesiz, onun "Ey oğul!" derken aslında bütün gençleri muhatap alması ve gençlerin de eserde kendilerinden çok şey bulmasıdır.

Aynı şekilde *On Kural* isimli risale de bir müminin uyması gereken olmazsa olmaz esasların çerçevesini çizmekte, ahiret ticareti için dünyaya gelen insanlara adeta kolaylık sağlayacak bir formül oluşturmaktadır.

Bu eser kolay okunabilecek bir hacimde olmakla beraber, büyük hakikatlerin ipuçlarını taşıdığı için oldukça büyük bir öneme sahiptir.

Çelik YAYINEVİ
facebook.com/celikyayinevi
twitter.com/celikyayinlari
instagram.com/celikyayinevi

ISBN-13: 978-625-8359-17-6
9 786258 359176

www.celikyayinevi.com